

И. Абдумоев
Ср. Исромова

2

Забони модарӣ

АЛИФБОИ ЗА

Аа

Бб

Вв

Гг

Ғғ

Аа

Бб

Вв

Гг

Ғғ

Ии

Й

Йй

Кк

Ққ

Ии

Й

Йй

Кк

Ққ

Рр

Сс

Тт

Уу

Ўў

Рр

Сс

Тт

Уу

Ўў

Шш

Ъ

Ээ

Юю

Яя

Шш

Ъ

Ээ

Юю

Яя

Ибодулло АБДУЛЛОЕВ,
Фатҳия ИКРОМОВА

Забони модарӣ

Китоби дарсӣ барои синфи 2

Зери назари профессор М. Лутфуллоев

Мушовараи Вазорати маорифи Ҷумҳурии
Тоҷикистон ба ҷоп тавсия намудааст

«Полиграф групп»
Душанбе - 2005

Хонандаи азиз!

Китоб манбаи донишу маърифат аст, аз он баҳрабар шавед ва онро эҳтиёт намоед. Қўшиш кунед, ки соли хониши оянда ҳам ин китоб бо намуди аслиаш дастраси додору хоҳараконатон гардад ва ба онҳо ҳам хизмат кунад.

Маълумотнома оид ба истифодаи китоби дарсӣ:

№	Ному насаби хонанда	Синф	Соли таҳсил	Ҳолати китоб (баҳри китобдор)	
				Аввали соли хониш	Охири соли хониш
1					
2					
3					
4					
5					

ЧОРЯКИ I

ДАРСҲОИ 1 ВА 2

Биёед, эй рафиқон, дарс хонем,
Ба бекорию нодонӣ намонем.
Ба олам ҳар касе бекор гардад,
Ба чашми аҳли олам хор гардад.

Садриддин Айнӣ

ТАЪТИЛИ ТИЛЛО ГУЗАШТ

Се маҳи гармо гузашт,
Кайфу сафоҳо гузашт,
Давраи аъло гузашт,
Таътили тилло гузашт.

Давраи хуштар зи он
Омадааст ин замон,
Давраи касби камол,
Мужда диҳед, дӯстон!

Савти хуши занги дарс,
Мешунавам ин нафас,
Оҳ, дилам мекунад
Дарси якумро ҳавас!..

Мактаби ҷон, ассалом!
Хурду калон, ассалом!
Мӯҳтарам, устодҳо,
Аз бачагон, ассалом!

Наримон Бақозода

ПУФАТ: *Мужда* - хабари хуш. *Савт* - садо.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Барои чӣ шоир се моҳи таътилро давраи аъло ва таътили тилло номидааст?
2. Банди сеюми шеърро бори дигар хонед. Гӯед, ки бачаҳо чиро ҳавасдоранд.
3. Таътили тобистонаро чӣ тавр гузаронидед, нақл кунед.

1. ҶУМЛА, КАЛИМА, ОВОЗ ВА ҲАРФ

Машқи 1. Бозии "Калимаҳои зинда"-ро аз рӯи ҷумлаи "Бачаҳо ба мактаб меоянд" иҷро карда, ба саволҳо ҷавоб гардонед.

1. Дар ин ҷумла чанд калима ҳаст?
2. Калимаи якум кадом?
Калимаҳои дуюм, сеюм, чорум кадомҳоянд?
Дар ҷумла калимаҳо аз ҳамдигар чӣ тавр ҷойгир шудаанд?
Бозиро иҷро карда, ба чӣ хулоса омадед?
3. Калимаҳои ҷумларо дар нақша ин тавр ишора мекунем:

Ҷумла аз калимаҳо иборат аст.

Машқи 2. Матни зеринро хонед. Мазмуни матнро бо мазмуни расми саҳ. 4 муқоиса кунед.

ОҒОЗИ ДАРС

Таътили тобигона гузашт. Мактаб ба рӯи мо оғӯш кушод. Мо шоду хурсанд ба мактаб меоем. Ҳамаи мо ба устодони худ “ассалом!” мегӯем.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Дар матн чанд ҷумла ҳаст?
2. Ҷумлаи якум аз чанд калима иборат аст?
3. Дар ҷумлаҳои дуҷум, сеҷум ва чорҷум чандтоӣ калима ҳаст?
4. Матнро рӯнавис намоед.

ДАРСҲОИ 3 ВА 4

МАКТАБ - ХОНАИ ДУҶОМИ МО

Мактаб ҷои муқаддас аст. Дар мактаб мо илму дониш меомӯзем, хислатҳои беҳтарини инсониро аз худ менамоем. Аз ин рӯ, ҳар яки мо мактаби азизи худро дӯст медорем. Вақте ки мо пагоҳиҳо ба дарс меоем, саҳни мактаб ва синфхонаҳоро тозаю озода дида, шоду хурсанд мешавем. Охир, мактаб хонаи дуҷоми мо аст ва он бояд доимо тозаю озода бошад. Мутаассифона, хонандагоне ёфт мешаванд, ки ба қадри мактаби худ намерасанд. Онҳо коғазу пасмондаи мева ва дигар чизҳоро ба кучое рост ояд партофта, синфхонаю роҳравҳоро ифлос мекунанд. Ҳол он ки дар мактабҳо барои партофтани коғазпораю дигар чизҳо қуттиҳои махсус мавҷуданд. Чунин бачагон фикр намекунанд, ки агар мактабамон ифлос бошад, таби худамон хира мегардад ва барои саломатиамон зарар дорад.

Пас, биёед, ба шиори “Тозагӣ - гарави саломатӣ” риоя намуда, мактаби худро доимо тозаю озода ва дар ҳолати намунавӣ нигоҳ дорем.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Чаро мо мактаби азизи худро ин қадар дӯст медорем?
2. Дар бораи баъзе хонандагони бетартиб чӣ гуфта шудааст?

3. Ба кадом шиор риоя кардан лозим?
4. Барои чӣ ҳикоя "Мақтаб - хонаи дуҷоми мо" номида шудааст?
5. Аз матн се ҷумлаи аввалро рӯнавис кунед. Гӯед, ки дар ҷумлаи якум чанд калима ҳаст.

Машқи 3. Калимаҳои "тоза, озода, хурсанд, хона"-ро ба ҳиҷоҳо ҷудо карда, рӯнавис намоед.

Намуна: то-за, ...

Машқи 4. Калимаҳои "дониш" ва "мақтаб"-ро нависед. Дар нақша нишон диҳед ва муайян кунед, ки ин калимаҳо аз кадом овозҳо иборатанд:

Машқи 5. Аз рӯи нақша калимаҳо фикр карда нависед.

○
○
○
○
○
○

ДАР СҲОИ 5 ВА 6

БА ҚОИДАҲОИ МАҚТАБ РИОЯ НАМО!

Ба мақтаб дар вақташ ҳозир шав, аз дарс қафо намон!
Дар синф ва саҳни мақтаб мағалу бетартибӣ наkun!
Сарулибос, синф ва саҳни мақтабро ҳамеша тоза нигоҳ дор!

Ба рӯи китобу дафтараат ҳеҷ чизи зиёдате нанавис.
Асбобу анҷоми синф ва мақтабро ҳамчун гавҳараки чашм муҳофизат намо.

Бо ҳамсинфонат хушмуомила бош, ба сустхонон ёри расон.

Ба гуфтаҳои муаллимат гӯш деҳ, супоришҳои ӯро дар хотир нигоҳ дор ва дар вақташ иҷро бикун.

СУПОРИШ: Бачаҳои азиз, қоидаҳои дар боло номбаршударо дар хотир нигоҳ доред ва қатъӣ риоя кунед.

Машқи 6. Навиштаҳои зеринро машқ кунед.

И

И

Икром

Машқи 7. Аз матни "Ба қоидаҳои мактаб риоя нам!" калимаҳои ҳарфи "и" - дорро рӯнавис кунед.

Машқи 8. Бозии "Асрори калимаҳо". Дар калимаи "ХИРС" ҳарфҳои "С, Х, Р"-ро бо ҳарфҳои "А, З, Н" иваз намоед, калимаҳои нав ҳосил мешаванд. Калимаҳои ҳосилшударо нависед.

Намуна: хира, ...

Машқи 9. Бо калимаҳои "муаллим, китоб, синф" ҷумлаҳо тартиб диҳед ва нависед.

ДАРСҲОИ 7 ВА 8

ВАТАНИ МО

Мо кишвари худро Ватан меномем, зеро дар таваллуд ёфтаем ва зиндагӣ мекунем.

Дар диёри мо халқҳо дӯстона зиндагӣ мекунанд. Тоҷику ўзбек, қирғизу қазоқ, русу тоҷик халқҳои дигар барои нашъунамои Ватан - Мо аҳлона заҳмат мекашанд. Онҳо ба забонҳои худ мекунанд, урфу одаташон, тарзи либоспӯшишиашон ҳам гуногун аст. Бо вуҷуди ин, ҳама дӯсти якдигар ва як оилаи калони меҳнатдӯстро ташкил медиҳанд.

САВОЛ:

1. Дар кишвари мо кадом халқҳо зиндагӣ мекунанд?
2. Шумо дар бораи Ватани худ боз чӣ чиз медонед?

ЗАРБУЛМАСАЛ

Шахси беватан - булбули бечаман.

СУПОРИШ: Зарбулмасалро рӯнавис кунед ва ба зери ҳарфи “и” хат кашед.

Машқи 10. Аз матни “Ватани мо” калимаҳои ҳарфи “и”- доштаро рӯнавис намоед.

Машқи 11. Калимаҳоро аз рӯйи тартиби рақамҳо нависед ва бо ҳар яке аз он ҷумла тартиб диҳед.

5 4 3 2 1
А З И З А

3 2 1 4
Н И С Ф

1 2 5 4 3
Қ О Л И Б

Машқи 12. Ба ҷои нуқтаҳо ҳарфҳои зарурӣ гузошта, калимаҳоро рӯнавис кунед.

К...тоб, таър...х, ифт...хор, ҳақ...м, Сод...қ, зам...н, тоҷ...к,
С...но.

ДАРСҲОИ 9 ВА 10

9 СЕНТЯБР — Рӯзи ИСТИҚЛОЛИЯТИ
ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

НИШОНИ ДАВЛАТИ
ТОҶИКИСТОН

ПАРЧАМИ ДАВЛАТИ
ТОҶИКИСТОН

СУРУДИ МИЛЛИИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

Шеърӣ Гулназар КЕЛДӢ

Оҳанги Сулаймон ЮДАКОВ

Диёри арҷманди мо,
Ба бахти мо сари азизи ту баланд бод,
Саодати ту, давлати ту бегазанд бод,
Зи дурии замонаҳо расидаем,
Ба зери парчами ту саф кашидаем,
кашидаем.

Зинда бош, эй Ватан,
Тоҷикистони озоди ман!

Барои нангу номи мо
Ту аз умеди рафтагони мо нишонай,
Ту баҳри ворисон ҷаҳони ҷовидонай,
Хазон намерасад ба навбаҳори ту,
Ки мазраи вафо бувад канори ту,
канори ту.

Зинда бош, эй Ватан,
Тоҷикистони озоди ман!

Ту модарӣ, ягонаӣ,
Бақои ту бувад бақои хонадони мо,
Мароми ту бувад мароми ҷисму ҷони мо,
Зи ту саодати абад насиби мост,
Ту ҳастиву ҳама ҷаҳон ҳабиби мост,
ҳабиби мост.

Зинда бош, эй Ватан,
Тоҷикистони озоди ман!

СУПОРИШ: Сурудро азёд кунед.

Машқи 13. Навиштаҳои зеринро машқ кунед.

И

Бозӣ

Шоӣ

Машқи 14. Калимаҳои зеринро хонед. Ба талаффузи овози "ӣ" эътибор диҳед.

Моҳӣ, лаълӣ, Саъдӣ, ҳавлӣ, бозӣ, киштӣ, қайчӣ, шолӣ, Чомӣ, некӣ, Сайлӣ.

Машқи 15. Бозии "Канӣ, ҳамроҳони ман?" Ба ҳиссаи "-лӣ" ҳиҷоҳо илова карда, калима созед ва нависед.

Машқи 16. Аз матни шеъри "Суруди миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон" калимаҳои ҳарфҳои "ӣ" ва "и" - дорро рӯнавис кунед.

ДАРСҲОИ 11 ВА 12

ПАНДИ КИТОБ

Хоҳӣ, ки доно шавӣ,
Шахси тавоно шавӣ,
Бош зи ман баҳраёб,
Ҳикмати ман беҳисоб.
Гиру зи дастат намон,
Гаштаю баргашта хон!

Лек фақат зинҳор
Тоза нигоҳам бидор!
Хат нанавис ту ба ман,
Аз варақам ҳам накан!
Ман ба ту ҳастам рафиқ,
Бош ба фикрам шарик!

Алӣ Бобоҷон

САВОЛ:

1. Китоб аз дӯсташ чиҳо меҳақад?
2. Чаро шоир китобро рафиқ номидааст?

Машқи 17. Зарбулмасалҳои зеринро хонед ва рӯнавис кунед.

1. Китоб сарчашмаи дониш аст.
2. Камдонӣ аз камхонӣ аст.

Машқи 18. Ба ҷои нуқтаҳо калимаи зарурӣ гузошта, матнро рӯнавис намоед.

Як пагоҳӣ чашми Фаҳрӣ ба либоси... афтид. Он дар пуштаки... овезон буд. Дар курсии дигар... нишастааст. Ману ӯ ба саҳни... баромадем.

Калимаҳó барои истифода: ҳарбӣ, Лайлӣ, ҳавлӣ, курсӣ.

Машқи 19. Матнро рӯнавис кунед. Ба талаффуз ва навишти калимаҳои ҳарфи “й” - дор диққат диҳед.

Шодӣ ҳар пагоҳирӯзӣ бо варзиши бадан машғул мешавад. Мо дар майдончаи варзишӣ бозӣ кардем. Саъдӣ дар бозӣ ғолиб баромад.

ДАРСҲОИ 13 ВА 14

ҚИССАИ ХИРСУ БОҒБОН

Боре хирсу боғбон бо ҳам дучор омаданд. Боғбон ба хирс меҳрубонии зиёде карда, вайро ба боғи худ таклиф намуд. Хирс ба боғи ӯ меҳмон шуд. Меваҳои боғ ба хирс писанд омад. Ҳамин тариқ, дӯстии байни хирс ва боғбон мустаҳкам гардид.

Ҳар боре ки боғбон хаста шуда барои истироҳат сар ба болин мениҳод, хирс аз одоби дӯстӣ бар сари болини ӯ нишаста магас аз рӯйи ӯ меронд. Боре боғбон хобида буд, ки магаси бисёр ба рӯйи ӯ ҷамъ омад. Хирс ҳарчанд магасҳоро меронд, онҳо боз ба рӯйи боғбон менишастанд. Хирс ба ғазаб омад ва санги гаронеро бардошта, ба нияти куштани магасҳо ба рӯйи боғбон зад. Ба магасҳо аз ин зарба зараре нарасид. Аммо боғбон ба хок яксон шуд. Аз ин ҷост, ки бузургон гуфтаанд: “Душмани доно беҳ аз дӯсти нодон аст”.

“Душмани доно, ки ғами ҷон бувад,
Беҳтар аз он дӯст, ки нодон бувад”.

Ҳусайн Воизи Кошифӣ

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Чаро хирсу боғбон бо ҳам аҳди дӯстӣ бастанд?
2. Аз чӣ сабаб хирс боғбонро кушт?
3. "Душмани доно беҳ аз дӯсти нодон аст"-ро шарҳ диҳед.

Машқи 20. Навиштаҳои зеринро машқ кунед.

й

Ӣ

ҷой

Машқи 21. Матни шеърро рӯнавис намоед. Ба талаффузи овози "й" эътибор диҳед.

ҲАРФИ "Й"

Й дар аввал кай ояд?
Й аз байну пай ояд.
Й сайри кайҳон дорад,
Й бӯи райҳон дорад.

Абдумалик Баҳорӣ. Ҷӯра Ҳошимӣ

Машқи 22. Аз матни ҳикояи "Қиссаи хирсу боғбон" калимаҳои ҳарфи "й" - дорро рӯнавис кунед.

Машқи 23. Тезгӯякро аввал оҳиста, баъд тез хонед.

Аспам лойолуд, ёли аспам лойолуд.

Машқи 24. Матро рӯнавис кунед ва ба зери калимаҳои ҳарфи "й"-дор хат кашед.

Пагоҳӣ Хайрулло аз хоб хеста, сӯи тиреза нигарист.
Борони майда меборид. Ӯ дасту рӯй шуст ва ба чойнӯшӣ нишаст.

ТЕЛЕФОН

Мераванд агар
Дадом ба сафар,
Ҳушам ба телефон
Ҳар шому саҳар.

Ҳар гоҳ телефон
Садо медиҳад,
Як хабари нав
Ба мо медиҳад.

Модарам аввал
“Алло” мегӯянд,
Хондани маро
“Аъло” мегӯянд.

Дадом пас ба ман
Карда гапзанон,
“Офарин!” гӯянд
Доим аз телефон.

Аминҷон Шукӯҳӣ

САВОЛ:

1. Барои чӣ хушӯ хаёли писарак доим ба телефон аст?
2. Модараш бо телефон чӣ мегӯяд?
3. Падараш ба ӯ чӣ ҷавоб мегардонад?

Машқи 25. Навиштаҳои зеринро машқ кунед.

м

М

Машқи 25

БОЗИИ “ГУФТУГӢ БО ТЕЛЕФОН”

- Алло! Бемалол бошад, Саодатро ҷеғ занед.
- Ҳа, ман – Саодат.
- Салом, Саодат! Ман – Таҳмина. Дарсҳоятро тайёр кардӣ?
- Мисолҳоро ҳал карда истодаам.
- Баъди як соат наздат меравам. Ба чорбоғ меравем.
- Хуб шудааст. Баъди як соат биё.

СУПОРИШ: Матро хонед ва бозиро иҷро намоед.

ЧИСТОН

Меҳоҳӣ бо роҳи дур
Гап занӣ ту боҳузур,
Бо падар ё модарат
Бародар ё хоҳарат?
Агар хоҳӣ, пас шунав:
Биё, бо ман ҷӯра шав.

СУПОРИШ: Чистонро азёд кунед.

Машқи 26. Аз матни чистони “Телефон” калимаҳои ҳарфи “т” -дорро рӯнавис кунед.

Машқи 27. Матни шеърро рӯнавис намуда, ба зери ҳарфи “т” хат кашед.

ҲАРФИ “Т”

Т ҳарфаки раққос аст,
Туву маро шинос аст.
Т монанди тарозуст,
Тартибу тақсим аз ӯст.

А. Баҳорӣ, Ҷ. Хошимӣ

Машқи 28. Тезгӯякро рӯнавис намуда, тез ва бурро хонданаширо машқ кунед.

ИН ТУТЧА ЧИТУ ТУТЧА?

ДАРСҲОИ 17 ВА 18

С Е Б

Дар Тоҷикистон аввали тобистон себи тезпазак, баъди он навъҳои тирамоҳӣ ва зимистонӣ мепазанд. Ҳамин тавр, чор фасли сол дастархони мардум аз себи тару тоза орошта аст.

Дар кишвари мо себро беш аз 5 ҳазор сол медонистанд. Аслан, себ меваи хурӯӣ будааст. Баъдтар аҷдодони мо онро дар боғҳо парварида, навъҳои гуногунашро ба вуҷуд овардаанд. Ҳоло себҳои хубонӣ, сурх, шоҳӣ, рухи Юсуф, искана, яхак, пахтасеб машҳуранд. Ҳамаи ин себҳо хуштаъм ва сершарбат мебошанд.

Дарахти себ аз тухмаш мерӯяд. Лекин ба воситаи пайванд навъҳои хуби онро ба вуҷуд овардан мумкин аст. Дарахти себ дар 5-8-солагӣ мева медиҳад.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Навъҳои себро номбар кунед.
2. Занбӯри асал аз гули себ чӣ мегирад?
3. Дарахти себро ба кадом восита зиёд мекунанд?
4. Бачаҳои азиз, шумо низ метавонед дар маҳалли худ навъҳои гуногуни себро парвариш кунед. Ба шумо калонсолон ёрӣ мерасонанд.

Машқи 29. Навиштаҳои зеринро машқ кунед.

ӯ

ӯ

кабӯтар

НЕ, СЕ ДОНА

Бобо ба наберааш шумурданро ёд медиҳад:

– Дар халтаи паси дар панҷ себ ҳаст. Агар ҳозир яктои онро ту хӯрӣ, чанд дона себ мемонад?

– Се дона.

– Дурусттар фикр кун. Мумкин чор дона монад-а?

– Не, бобо, се дона мемонад, чунки ман навакак яктаашро хӯрда будам.

ЗАРБУЛМАСАЛ

Ростгӯӣ хислати беҳтарини инсон аст.

Машқи 30. Ҷуфти калимаҳоро хонед. Ба талаффузи овозҳои “у” ва “ӯ” диққат дода, маънои калимаҳоро шарҳ диҳед.

бур — бўр гул — гӯл хурд — хӯрд

Машқи 31. Аз матни “Себ” калимаҳои ҳарфи “ӯ” - дорро рӯнавис намоед.

Машқи 32. Бо калимаҳои “Гулрӯ, хушрӯӣ, дӯст, шӯхӣ” ҷумлаҳо созед ва нависед.

ДАРСҲОИ 19 ВА 20

ЧОРМАҒЗ

Чормағз аз қадим дар рӯзгори мардум васеъ истифода мешавад. Нафақат мева, балки баргу пӯстлох, чӯб ва решааш ҳам ба кор меравад. Масалан, аз пӯсту барги дарахти чормағз ранг тайёр мекунанд. Чармгарон аз он барои ош додани пӯст истифода мебаранд. Равғани чормағз дар санъати тасвирӣ низ қимати зиёд дорад. Ранге, ки дар таркибаш равғани чормағз дорад, вайрон намешавад. Дарахти чормағз то ҳазор сол умр мебинад.

Барои он ки дарахти чормағз нағз сабзад ва ҳосили дилхоҳ диҳад, дар байни ҳар ниҳол 10 метр масофа бояд монд. Баъди ду сол ниҳолро кундапайванд ё муғчапайванд

мекунанд. Чормағзҳои сермағзу коғотӣ (пӯчоқтунук) бо роҳи пайвандкунӣ ба вучуд омадаанд.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Аз барг, пӯст, чӯби дарахти чормағз чиҳо тайёр мекунанд?
2. Дарахти чормағз чӣ қадар умр мебинад?
3. Навъҳои беҳтарини чормағз бо кадом роҳ ба вучуд оварда мешаванд?
4. Аз матн калимаҳои ҳарфи "ӯ"- дорро рӯнавис кунед.

Машқи 33. Калимаҳои зеринро бодикқат хонед ва имлои онҳоро дар хотир гиред.

Фирӯз, чӯча, танӯр, ғӯза, хурӯс, кӯпрук, хомӯшак, мӯрча, занбӯр, тӯҳфа, калӯш, кӯҳ, харгӯш, сӯзанак, рӯбоҳ, кӯрпашша, тӯтӣ, кабӯтар, пӯшок, шӯрнӯл, дурӯғ, мӯзадӯз, лӯбиё, кӯза, гӯсфанд, гӯсола.

СУПОРИШ: Калимаҳои ба гурӯҳҳо ҷудо карда нависед:

Паррандагон: чӯча, ...

Ҳайвонот: харгӯш, ...

Ҳашарот: хомӯшак, ...

Машқи 34. Бозии "Калима созад". Калимаҳои сохтаатонро нависед.

Х	Б	ӯ
у	ш	й

С	ӯ	Р
ҳ	Б	О

Машқи 35. Ба ҷои нуқтаҳо калимаи зарурӣ гузошта, матнро рӯнавис кунед.

Наврӯз падару модарашро ... медорад. ӯ ҳар ... пас аз дарс ба ... алаф медиҳад. Падараш ба Наврӯз ... тӯҳфа кард.

Калимаҳо барои истифода: гӯсфандон, кӯзача, рӯз, дӯст.

БАҲРИ НОРАК

Баҳри Норақ мешавад лабреттар,
Мавҷҳояш ҳар тараф сар мезананд.
Кӯҳсорон пой дар оби кабуд
Домани гулзори худ бар мезананд.

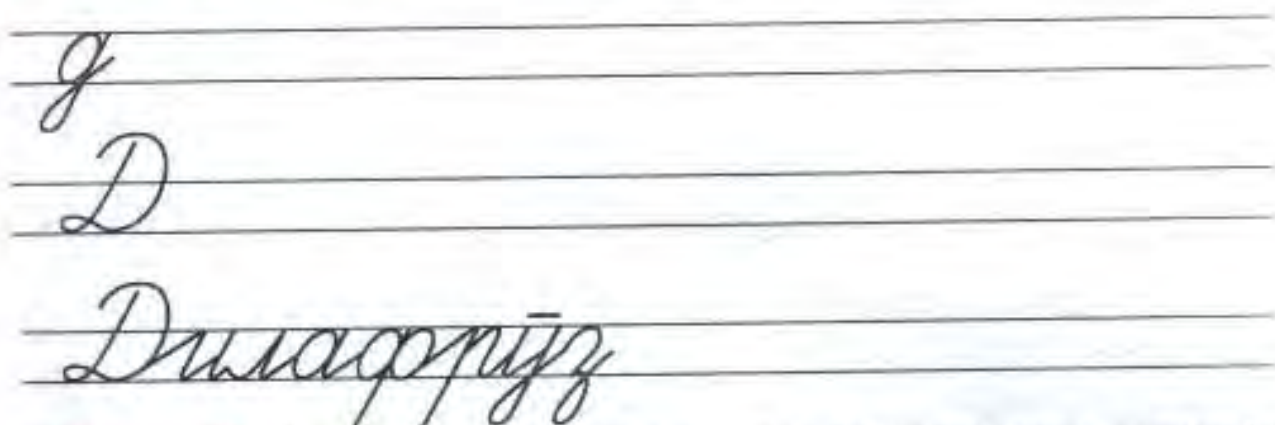
Кӯҳҳои Нор базм ораста,
Баҳрро бо дасти сангин дошта,
Гӯй меҳоянд як қулташ кунанд
Мисли шаҳҷома ба сар бардошта.

Баҳр не, аз Қаққашони осмон
Порае афтада байни кӯҳсор.
Нур меҳезад шаб аз домони ӯ,
Баҳри Норақ - обрӯи рӯзгор!

Раҳмат Назрӣ

СУПОРИШ: Матни шеърро бурро хонед. Чор сатри охирро азёд намоед.

Машқи 36. Навиштаҳои зеринро машқ кунед.

Машқи 37. Аз матни шеъри "Баҳри Норақ" калимаҳои ҳарфи "д" - дорро хонед.

Машқи 38. Бозӣ - мусобиқаи "Кӣ тезтар меҳонад?". Калимаҳоро аввал хонда, баъд нависед.

2 + тор
2 + гона
2 + + а

ка + 2
10 + марда
10 + лез
2 + шанбе

Машқи 39. Матни шеърро рӯнавис кунед.

ҲАРФИ "Д"

Д монанди донишчӯ,
Дам шинад бо ду зону,
Доим дарсашро хонад,
Қадри донишро донад.
Дон, ки ҳар кӣ доно шуд,
Дар дилу дида ҷо шуд.

А. Баҳорӣ, Ҷ. Ҳошимӣ

Машқи 40. Ба ҷои нуқтаҳо ҳарфи "д" гузошта, матнро рӯнавис намоед.

Тирамоҳ ома... . Пахтаҳо шукуфтанд... . Пахтачинӣ сар шу... . Бачаҳо ба ...еҳқонон ёрӣ ме...иҳан... .

ДАРСҲОИ 23 ВА 24

НОЛАИ ПАДАР

Падару писаре гуноҳ содир карданд. Ҳақим фармуд, ҳар якеро ҷӯб зананд. Аввал падарро хобонданд ва сад ҷӯб заданд. "Оҳ" нагуфт ва дам назад. Баъд аз он писарашро хобонданд ва чун як ҷӯб заданд, падараш нолаву фарёд кард.

Ҳаким гуфт:

– Ту сад чӯб хӯрдӣ ва дам назадӣ. Ба як чӯбе, ки писарат хӯрд, ин нолаву фарёд чист?

Гуфт:

– Он чӯбҳо, ки бар тани ман меомад, тоқат мекардам, акнун ки бар ҷигарам меояд, тоқат надорам.

Хусайн Воизи Кошифӣ

САВОЛ: Барои чӣ падар ба сад чӯб хӯрдан тоқат карду ба як чӯбе, ки писарашро заданд, тоқат накард?

Машқи 41. Калимаи “заданд”-ро аввал тез, баъд оҳиста ва бурро хонед. Дар нақша нишон диҳед, ки он аз кадом овозҳо иборат аст:

○ ○ ○ ○ ○ ○

Ҳангоми тез хондан кадом овоз дуруст шунида намешавад?

Машқи 42. Бо калимаҳои “хурсанд, омаданд, даромаданд, мехонанд” ҷумлаҳо созед ва нависед.

Машқи 43. Панди зеринро рӯнавис кунед ва ба зери калимаҳои ҳарфи “д” - дошта хат кашед.

Фарзанд ҷону ҷигари падару модар аст.

А Н О Р

Анор буттаи сертана буда, то 5 метр қад мекашад. Гулаш сурхи пурҷилост. Мевааш моҳҳои сентябр, октябр мепазад.

Дар таркиби шираи анор қанд, ҷавҳари лимӯ, намакҳои фоидабахш фаровонанд. Анор ба дарди дил, ҷигар, шушу шикам давост. Пӯсти анор барои муолиҷаи меъдаву рӯда истифода мешавад.

Анорро бо қаламча зиёд мекунанд. Қаламчаҳоро дар фосилаи 2-4 метр мешинонанд. Баъди 3-4 сол онҳо ба ҳосил медароянд. Ҳар буттаи анор 15-60 кило мева мебандад.

Анор 30-70 сол умр мебинад.

Машқи 44. Аз матни “Анор” се ҷумлаи аввали сархати сеюмро рӯнавис намоед. Ба зери калимаҳои ҳарфи “д” - дор хат кашед.

Машқи 45. Ба ҷои нуқтаҳо ҳарфҳои зарурӣ гузошта, матро рӯнавис кунед.

Рӯзе як гӯсфан... гум шуд. Соҳибаш дашту са...ро ва кӯҳ...оро коф... . Бего... ӯ гӯсфан...ро ёфта хурсан... шуд.

ДАРСҲОИ 25 ВА 26

ПАНДИ ПАДАР

(Ҳ и к о я)

1

Як рӯз ҳамроҳи шарикдарсам Шаҳбоз ба бозор рафтам. Ният доштам, ки мурӯд харам. Бинобар ин ба сӯи растаи мурӯдфурушон роҳӣ шудам. Шаҳбоз маро боздошт:

- Куҷо мешитобӣ?
- Мурӯд мехарам!
- Саросема нашав, – гуфт ӯ. – Биё, бозорро давр мезанем. Шояд аз мурӯди дӯстдоштаи ту меваи хубтаре пайдо шавад.

Шаҳбоз пеш даромад ва аз меваҳо якта-якта гирифта мехӯрд ва гоҳ-гоҳ ба ман муроҷиат мекард: “Ту ҳам чашида бин”. Аммо ман ба моли мардум даст намебурдам. Фақат ягон донаи меваи хурд, мисли ангур ё олу хӯрда, фикри онро тасдиқ мекардам, ки “асал барин ширин аст”. Вале, ҳамин ки барои харид пул мебаровардам, шарикам “қимат” ё “хом” гӯён маро аз фикрам мегардонд...

Ин ҳол чанд бор такрор шуд. Акнун ман ҳам баробари ӯ аз анвои гуногуни меваю сабзавот чашида, аз бозор хушқу холӣ мебаромадам.

- Сер шудем, харид кардан чӣ даркор! – мегуфт Шаҳбоз...

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Матни ҳикояро хонда, мазмунашро нақл кунед.
2. Оё Шаҳбоз рафтори дуруст кард?
3. Бачаҳои азиз, магар меваро ношуста хӯрдан равост?

Машқи 46. Навиштаҳои зеринро машқ кунед.

я

я

Яке

Машқи 47. Калимаҳои зеринро рӯнавис намоед.

Зулфия, Марям, ҳадя, чӯяк, хушрӯяк, сароянда, як, якҷоя.

Машқи 48. Аз матни ҳикояи "Панди падар" калимаҳои ҳарфи "я" - дорро рӯнавис кунед.

Машқи 49. Матни шеърро рӯнавис карда, ба зери ҳарфи "я" хат кашед.

МҶАКИ МАН

Мӯяки ман, мӯяки ман,
Мӯяки хушрӯяки ман.
Кай ту дароз мешавӣ
То сари зонуяки ман?

Чӯра Ҳошимӣ

ДАРСҲОИ 27 ВА 28

2

Боре ҳамроҳи падарам барои харидани мавиз ба бозор рафтем. Падарам ҷо-ҷо истода, мавизҳоро аз назар мегузаронд ва боз роҳашро давом медод.

Тоқатам тоқ шуд. Ҳамин ки ӯ пештар рафт, аз тӯдаи мавизе як каф гирифта ба даҳон партофтам. Ба гумонам, ки ин амали маро на фурушанда мидиду на падарам. Вале

нохост падарам қафо гашту аз соҳиби ҳамон мавиз хоҳиш кард:

– Ду кило баркашед...

Гаҳи бозгашт аз ӯ пурсидам:

– Додо, чаро аз мавизе харидед, ки ҳам қимат асту ҳам бенур? Тарозуро ҳам сабуктар карда гирифтед...

– Аз дуздии ту шармам омад, – гуфт ӯ ба сӯям норозӣ нигариста. – Чӣ амали паст! Чӣ шармандагӣ! Охир, ман ҳар вақт ба ту пул медиҳам, ки дилат ҳар чӣ кашад, харида хӯри... Фаромӯш накун, ки хасдузд шутурдузд мешавад...

Вай дигар чизе нагуфт. Аммо ман хатоямро фаҳмидам.

Инак, ҳар гоҳ ба моли мардум бо тамаъ нигарам, панди падарам ба ёдам меояду аз он даст бозмедорам.

Эҳсон Субҳон

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Чаро падар аз писараш ранҷид?
2. Барои чӣ падар аз мавизи қимат ва бенур харид?
3. Панди падар “Хасдузд шутурдузд мешавад...” чӣ маъно дорад?
4. Аз матн калимаҳои ҳарфи “я”- дорро рӯнавис кунед.

Машқи 50. Бо калимаҳои “Лутфия, мураббия, тарбия” ҷумла тартиб дода нависед.

Машқи 51. Матни шеърро рӯнавис намуда, ба зери ҳарфи “я” хат кашед.

ҲАРФИ “Я”

“Я” гӯяд:

— Яксон бошед!

Яқдилу якҷон бошед!

Яъне ки дар баҳру бар

Яқдастӣ орад самар.

*А. Баҳорӣ,
Ҷ. Хошимӣ*

Машқи 52. Ба ҷои нуқтаҳо ҳарфи “я” гузошта, матнро рӯнавис кунед.

Ману Зулфи... ҳамсо... мебошем. Мо ҳар рӯз ...кҷо... ба мактаб меоем. Муаллим ба мо ҳико...ҳои шавқовар нақл мекунад.

яҳдон

ҷуҷа

ДАРСҲОИ 29 ВА 30

ПАДАР

Падар ҳам дӯст медорад чу модар нек фарзандаш,
Давоми умри вай бошад, зибаски ин ҷигарбандаш.
Намехоҳад ба дунёе диҳад як хандаи ўро,
Намояд ҷони худро садқаи як ҳарфи дилбандаш.
Навозиш карда ўро, парварад бо як ҷаҳон умед,
Баҳори рӯзгораш бишмарад бо як ҷаҳон умед.
Намемонад, ки пояш каҷ ниҳад аз роҳи инсонӣ,
Ба роҳи неки иқболаш барад бо як ҷаҳон умед...

Ашӯр Сафар

СУПОРИШ: Шеърро бодикқат хонед ва гӯед, ки падар ба фарзандаш чӣ гуна ғамхорию меҳрубониҳо мекунад.

Машқи 53. Навиштаҳои зеро машқ кунед.

Ю

Ю

Юнус

КИСТ ЮН?

Кист он кас - рӯз то бегаҳ давид,
Ошу нон баҳри шумо тайёр кард,
То шумо дар мактаб омӯзед илм,
Ҷумла кори хонаву бозор кард,
То шумо доно шаведу ботамиз,
Аз насиҳат гӯшатон пурбор кард?

Садриддин Айни

Машқи 54. Калимаҳои зеринро рӯнавис намоед.

Юсуф, юнучқа, юғ, юған, Аюб, сиюм, сеюм, Қайюм, маъюб.

Машқи 55. Матни шеърро рӯнавис карда, ба зери калимаҳои ҳарфи “ю” - дор хат кашед.

ҲАРФИ “Ю”

Ю ҳарфи 10-монанд аст,
1-у 0-и пайванд аст.
Пайванди дугонаҳо:
Шаҳрибоную Барно.
Юсуфҷону Юнус ҳам
Чун “ю” ҷӯраю ҳамдам.

А. Баҳорӣ, Ҷ. Ҳошимӣ

Машқи 56. Матро рӯнавис намуда, ба зери калимаҳои ҳарфи “ю” - дор хат кашед.

Юнучқа пухт. Қайюму Юсуф юнучқаро даравиданд.

26 Аминаю Сайёра барои онҳо чой ва нон бурданд.

МОДАР

Модар! Чӣ сухани зебою муқаддас ва дилнишинест! Вақте ки ин калимаро ба забон мегиред, пеши назаратон шахсе намудор мешавад, ки аз чашмони ӯ нур меборад. Ин нур ба мо роҳи ҳаёти ояндаро равшан мегардонад.

Модар фарзандро бо азобу машаққатҳои зиёд ба воя мерасонад. Шаб то рӯз ва рӯз то бегоҳ дар сари гаҳвора нишаста, фарзандро навозиш мекунад.

ӯ аз ҳама қиматтар ва аз ҳама мӯътабар аст. Меҳри ӯ хуршедро мемонад, ки ба тамоми олам нур мепошад.

Ишқи ӯ чашмаҳои пурҷӯшро мемонад, ки дашту биёбон, саҳрою марғзоронро гулистон мекунад.

ӯ ба монанди боғбонест – боғбони моҳир ва ғамхори фарзандон. Модар ба монанди чашмаест – чашмаи ҳаёти инсон. Ҳаёти инсон бошад, дар рӯи замин ба модар вобаста аст.

ЛУҒАТ: *Муқаддас* - азиз, мӯътабар.

Марғзор - чаманзор, сабззор, алафзор.

СУПОРИШ: Аз матн калимаҳои ҳарфи “ю” - дорро номбар кунед.

Машқи 57. Матни шеърро рӯнавис карда, ба зери ҳарфи “ю” хат кашед.

САФО

... Яку дуо сею чор,
Шумурда метавонам.
“Я”-ю “Ю”-ро ба дафтар
Менависам,
Меҳонам.

Машқи 58. Бозии “Калима созед!” Аз ҳарфҳои “н, ч, ю, а, у, қ” калима созед ва нависед.

Машқи 59. Ба ҷои нуқтаҳо ҳарфи "ю" гузошта, матнро рӯнавис кунед.

А...б ва ...нус дар синфи ду...м мехонанд. Ҷӯраҳо ба монанди ака... додар ба ҳамдигар дилсӯзи... ғамхорӣ менамоянд. Онҳо якҷоя ба ...ғандаравӣ мераванд.

ДАРСОҲИ 33 ВА 34

ҲАЗРАТИ МҶСО ВА ДАРВЕШ

Мӯсо дарवेशро дид аз гуруснагию бараҳнагӣ ба рег афтадааст. Дарвеш ба ӯ гуфт:

- Эй Мӯсо, дуо бикун, то маро Худо рӯзие диҳад. Аз бетоқатӣ ба ҷон омадаам.

Мӯсо дуо кард. Худо ба ӯ ризқу рӯзӣ дод. Пас аз чанд рӯз дид, ки халқ дар гирди дарвеш ҷамъ омадаанд.

Мӯсо гуфт:

- Ин чӣ ҳолат аст?

Гуфтанд:

- Ҳамр (шароб) хӯрда, касеро куштааст. Аз ӯ қасос мегиранд.

ПАНД

Гурбаи мискин агар пар доштӣ,
Тухми гунҷишк аз замин бардоштӣ.
Он ду шохи гов агар хар доштӣ,
Одамиро назди худ нагзоштӣ.

Саъдии Шерозӣ

СУПОРИШ:

1. Мазмуни ҳикояро нақл намоед.
2. Пандро азёд кунед.

Машқи 60. Навиштаҳои зеринро машқ кунед.

ه

ع

هم

Машқи 61. Аз матни ҳикояи “Ҳазрати Мӯсо ва дарвеш” калимаҳои ҳарфи “е” - дорро рӯнавис намоед.

МАН АДАБРО АЗ КӢ МЕОМУӢЗАМ?

Хушмуомилагӣ яке аз беҳтарин хислатҳои инсон аст. Одами хушмуомиларо ҳама дӯст медорад.

Хушмуомила буданро, пеш аз ҳама, мо дар хона аз падару модар меомӯзем. Баъди он ки мактабхон мешавем, муомилаи некро аз муаллимони меҳрубонамон ёд мегирем. Ман кӯшиш мекунам, ки ҳар як панди нақӯи онҳоро ба гӯш гирам ва ҳамеша аз рӯйи гуфташон рафтор кунам.

Машқи 62. Аз матни “Ман адабро аз кӣ меомӯзам?” ду ҷумлаи аввалро рӯнавис намоед ва ба зери калимаҳои ҳарфи “е”- дошта хат кашед.

Машқи 63. Матнро рӯнавис намуда, ба зери ҳарфи “е” хат кашед.

Субҳ медамид. Хурӯсҳои деҳа ҷеғ мезаданд. Зебо аз хоб хест. Ӯ дасту рӯяшро шуста, ба бузу гӯсфандон ем дод.

ДАРСОҲОИ 35 ВА 36

РӢЗИ МУАЛЛИМ

Олим, бинокор, рассом, табиб... Чӣ касбҳои наҷиб ва пурифтихор. Ин касбҳо аз омӯхтани ҳарфи аввалини Алифбо оғоз меёбанд. Ҳарчанд ин касбҳо гуногунанд, соҳибони он дар мактаб аз муаллим сабақ омӯхтаанд.

Барои ҳамин ҳам Рӯзи муаллим на танҳо иди касбии омӯзгор, балки иди ҳамаи онҳое мебошад, ки аз муаллим дониш омӯхтаанд.

Идатон муборак, устодони азизу меҳрубон!

МУАЛЛИМИ МО

Ҷар субҳи фирӯз
Хурсанду хандон,
Ба сӯи мактаб
Равем шитобон.
Қабул намояд
Бо меҳри тоза,
Дар саҳни мактаб
Моро ҳамеша.

Муаллими мо,
Муаллими мо.

– Салом, муаллим! –
Гӯем аз одоб.
Салом, бачаҳо! –
Гардонад ҷавоб.
Нисбат ба моён
Меҳри зиёде,
Бошад намоён
Аз ҳар садое.

Муаллими мо,
Муаллими мо.

Ҷар гоҳ ки бар синф
По мегузorem,
Хизмати ӯро
Ба хотир оrem:
– Дӯстӣ, рафоқат
Омӯхт моро,
Шамъи садоқат
Афрӯхт моро.

Муаллими мо,
Муаллими мо.

Моро ягона
Омӯзгор аст,
Омӯзгори
Бозътибор аст.
Ба мисли фарзанд
Мо бо муҳаббат,
Хоҳем доим
Бошад саломат.

Муаллими мо,
Муаллими мо.

Убайд Раҷаб

САВОЛ:

1. Дар васфи муаллим боз кадом шеърҳоро азёд медонед?
2. Шумо ба муаллими худ чӣ орзу мекунед?

Машқи 64. Хонед. Аз матн калимаҳои ҳарфи "е"-дорро рӯнавис намоед.

ТАҲСИЛ ДАР КҶДАКӢ МЕБОЯД

Шамсиддин Музаффар рӯзе ба шогирдони худ мегуфт, ки таҳсил дар кӯдакӣ мебояд кард. Ҳар чӣ дар кӯдакӣ ба ёд гиранд, ҳаргиз фаромӯш нашавад. Ман ин замон панҷоҳ сол бошад, ки сураи фотиҳа ба ёд гирифтаам ва бо вучуди ин ки ҳаргиз нахондаам, ҳанӯз ба ёд дорам.

Убайди Зоконӣ

САВОЛ: Таҳсил дар кӯдакӣ чӣ фоида доштааст?

Машқи 65. Аз матни шеъри "Муаллими мо" банди дуюмро рӯнавис кунед ва ба зери ҳарфи "е" хат кашед.

Машқи 66. Ба ҷои нуқтаҳо ҳарфи "е" гузошта, матнро рӯнавис кунед.

А Б Л А Ҳ

Аблаҳ... сӯзан... дар хона гум карда буд ва дар кӯча... м...талабид.

Гуфтанд:

– Чӣ м...чӯй?

Гуфт:

– Сӯзан...ро, ки дар хона гум кардаам.

Гуфтанд:

– Чиз...ро, ки дар хона гум кардӣ, дар кӯча м...чӯй?

Гуфт:

– Чӣ кунам, ки хона торик асту чароғ надорам.

Алии Сафӣ

САВОЛ: Мазмуни ин матн дар бораи кадом тоифа одамон аст?

ДАРСҲОИ 37 ВА 38

ТАДБИРИ МУАЛЛИМ

Амир Наср Аҳмади Сомониро муаллиме буд, ки айёми хурдсолӣ ўро таълим меод ва чӯб бисёр мезад. Амир Наср мегуфт, ҳар гоҳ ба султони расам, ҷазои ўро хоҳам дод.

Чун ба султонӣ расид, шабе ёди айёми гузашта кард. Муаллимаш ба хотир омад ва ҳама шаб дар андешаи интиқоми ӯ шуд.

Ғуломеро бифармуд, ки аз бӯстон даҳ чӯб биёрад ва якеро гуфт: “Муаллимро ҳозир кун!”

Ходим рафт, то муаллимро ҳозир гардонад. Муаллим пурсид: “Султон чӣ мекард, ки маро ёд кард?”

Гуфт: “Ғуломеро фармуд, ки биравад, аз бӯстон даҳ чӯб биёварад ва маро гуфт, ки муаллимро ҳозир кун”.

Муаллим донист, ки амир дар фикри интиқоми вай аст. Дар роҳ ба дӯкони мевафурӯшӣ даромад ва мевае хариду дар остин кард.

Чун пеши Наср омад, амир чӯбе гирифт ва гуфт: “Дар ин чӣ мегӯӣ?”

Гуфт: “Саҳл аст”.

Даст дар остин кард ва он мева берун оварду гуфт: “Зиндагии подшоҳ дароз бод, калимае дорам!”

Гуфт: “Бигӯӣ!”

Гуфт: “Ин мева бад-ин латифӣ зодаи он чӯб аст!”

Султон чун ин сухан бишнид, бағоят писандид ва то зинда будан ба муаллими худ маош таъин кард, то зиндагии ӯ ба фароғат гузарад.

Муҳаммад Авфӣ

ЛУҒАТ: *Саҳл* - ночиз. *Латиф* - хушрӯй.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Амир Наср ба ходим чӣ фармон дод?
2. Муаллимаш ба подшоҳ меvaro нишон дода чӣ гуфт?
3. “Ин мева бад - ин латифӣ зодаи он чӯб аст!”-ро муаллим шарҳ медиҳад.

Машқи 67. Навиштаҳои зеринро машқ кунед.

Ё

С

Л

Машқи 68. Аз матни ҳикояи “Тадбири муаллим” калимаҳои ҳарфи “ё”- дорро рӯнавис намоед.

Машқи 69. Калимаҳои зеринро рӯнавис кунед ва имлои онҳоро дар хотир нигоҳ доред.

Пиёла, миёна, биёбон, бисёр, гиёҳ, дастёр, ёл, ёд, ёкут, ёздаҳ, лӯбиё, Яҳё, дарё, дунё, Сурайё, айёр, тайёр.

Машқи 70. Аз машқи 69 калимаҳо интихоб намуда, ҷумлаҳо тартиб диҳед ва нависед.

ДАРСҲОИ 39 ВА 40

АДАБ БО ПАДАРУ МОДАР

Агар пурсанд, ки адаб бо падару модар кадом аст, бигӯй:

- ҳурмати ононро ҳамеша нигоҳ дорад;
- барои моли дунё ва чизу чора нисбати онҳо саҳтӣ накунад;
- барои ҳурмат ва хизмате, ки бо падару модар мекунад, миннат накунад;
- ба рӯйи эшон саҳт нанигарад;
- чун бихонандаш, зуд ҳозир шавад;
- дар вақти сӯҳбати эшон рӯй турш накунад;
- ҳар чӣ фармоянд, агар дар он гуноҳе набошад, ба ҷой орад;
- дар суҳан гуфтан бо эшон ё бо дигаре дар назди онҳо овоз баланд накунад;
- бе маслиҳати падару модар ба сафар наравад;
- барои хурсандии онҳо бикӯшад;
- падару модарро чун сачдагоҳ бидонад.

Хусайн Воизи Кошифӣ

ЛУҒАТ: Эшон - онҳо.

СУПОРИШ:

1. Ёздаҳ адаби иззати падару модарро азёд кунед.
2. Аз матн калимаҳои ҳарфи “ё” - дорро номбар намоед.

Машқи 71. Ба ҷои нуқтаҳо ҳарфи “ё” гузошта, матнро рӯнавис кунед.

Рӯзе Бахти...р ва ...рмуҳаммад ба соҳили дар... рафтанд. Онҳо аз дар... ...здаҳ моҳӣ дошта ба хона оварданд. Модари Бахти...р моҳибир...н пухт. ...дгор ба ӯ ...рӣ дод.

Машқи 72. Бози “Асрори калимаҳо”. Дар калимаи “ёл” ҳарфи “л”-ро бо ҳарфҳои “д, б” иваз намуда, калимаи нав созед. Калимаҳои ҳосилшударо нависед.

Машқи 73. Бо калимаҳои “ёд, ёб” ҷумлаҳо созед.

Машқи 74. Матни шеърро рӯнавис карда, ба зери калимаҳои ҳарфи “ё” - дор хат кашед.

ҲАРФИ “Ё”

Ё ҳарфи шохдор аст,
Ё чун бузи ҳушёр аст.
Ёна ояд, по монад,
Ёлакашро ёзонад,
Ёбад алаф аз ёна,
Ё аст оё ин ё на?

А. Баҳорӣ, Ҷ. Хошимӣ

ДАРСҲОИ 41 ВА 42

ЗАБОНИ МОДАРӢ

Ширин забони модар,
Қимат зи симу аз зар.
Ҳар кас варо бидонад,
Дорад болу ҳам пар.

Таълими мо ҳамгиро,
Мерос бувад баҳри мо.
Бунёдгари забон аст,
Забони тоҷикон аст.

Латифа ҳасту бозӣ,
Дорем сарфарозӣ.
Чистону ҳам фасона,
Бирав, бигӯ дар хона.

Ҳастӣ кунун китобхон,
Ҳам мешавӣ китобдон.
Бояд ки хонӣ: Чиро?
"Забони модариро".

Давлатшоҳи Назар

СУПОРИШ:

1. Банди ба худ маъқули шеърро рӯнавис кунед.
2. Шеърро азёд намоед.

Машқи 75. Навиштаҳои зеринро машқ кунед.

Ч

Ч

Чашма

Чойник

Машқи 76. Аз матни "Забони модарӣ" калимаҳои ҳарфи "ч" - дорро рӯнавис намоед.

Машқи 77. Бозӣ-мусобиқаи "Кӣ тезтар менависад?"

Машқи 78. Ба ҷои нуқтаҳо калимаи зарурӣ гузошта, матнро рӯнавис кунед.

... кабке дорад. Ҷои хоби кабк ... айвон аст. Ҳар пагоҳӣ ба сари ... баромада меҳонад. Кабк аз дасти Манучеҳр

мағзи ... ва нонреза мехӯрад.

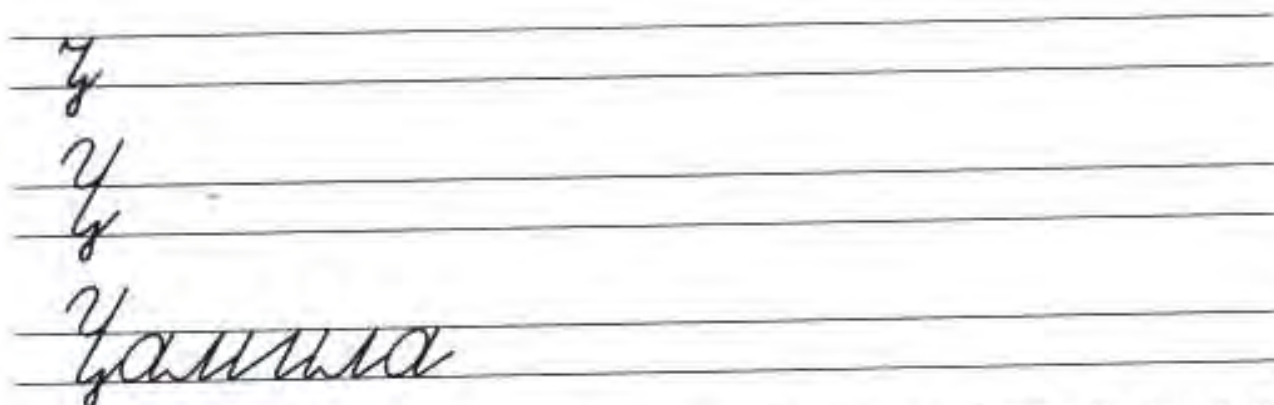
Калимаҳо барои истифода: чормағз, деворча, Манучеҳр, тоқчаи.

Машқи 79. Тезгӯякро рӯнавис намуда, тез ва бурро хонданаширо машқ кунед.

Ин тешача, чӣ тешача,
Ин тоқчача, чӣ тоқчача.

ДАРСОҲОИ 43 ВА 44

Машқи 80. Навиштаҳои зеринро машқ кунед:

Машқи 81. Тезгӯякро рӯнавис намуда, тез ва бурро хонданаширо машқ кунед.

Чӯча ҷав аз чӯча ҷуст.

Машқи 82. Калимаҳои зеринро рӯнавис намоед.

Ҷаббор, панҷ, ҷорӯб, ҷӯяк, ҷав, ҷӯра, анҷир, Олимҷон, Мавҷуда, маҷалла, кунҷ, биринҷ.

Машқи 83. Аз машқи 82 калимаҳо интихоб намуда, ҷумла тартиб диҳед ва нависед.

ДЕВБАРЗАНҒИ

(Афсона)

1

Буд, набуд, як кампирাকে буд. Кампирак духтарাকে дошт
хушёру чаққон. Духтарак ҳеҷ бекор шишта наметавонист:

ҳавлӣ мерӯфт, хона меғундошт, хӯрок мепухт, пахта меришт, матоъ мебофт, либос медӯхт.

Рӯзе духтарак то шаб ба чархресӣ машғул шуд. Кампиракро хоб омаду гуфт:

– Вақти хоб шуд, духтарам, чароғро хомӯш карда хоб бикун. Мабодо, балое аз дашти Карбалое омада, чароғро дида, ба хонаи мо дарояд.

– Бофи бофон мекунам, бурри буррон мекунам, дӯзи дӯзон мекунам, пӯши пӯшон мекунам, баъд хоб мекунам, – ҷавоб дод духтар.

Духтар матоъ бофта, бурида, дӯхта, акнун пӯшида буд, ки Девбарзангӣ хандакунон даромада гуфт:

– Чароғи тобонро дидам, либоспӯшонро дидам, духтари рахшонро дидам, хурсанду хандонро дидам.

Духтарак тарсида, чароғро пуф карду ба бағали модараш даромада пинҳон шуд. Модараш гуфт:

– Якравӣ кардӣ, духтарам, сарамонро ба бало монондӣ!

Девбарзангӣ модару духтарро тела дода гуфт:

– Будааст магаро, буди набудааст магаро, дар шаҳри шумо пеши меҳмон хестан набудааст магаро?

ДАРСҲОИ 45 ВА 46

2

Кампир аз ҷояш хеста, чароғ даргиронд. Дев боз гуфт:

– Будааст магаро, буди набудааст магаро, дар шаҳри шумо пеши меҳмон нон мондан набудааст магаро?

Кампир пеши Девбарзангӣ нон гузошт. Девбарзангӣ дасташро ба нон дароз карда буд, ки духтар гуфт:

– Будааст магаро, буди набудааст магаро, одати девон даст нашуста нон хӯрдан будааст магаро?

– Куҷо даст шӯям? – пурсид Девбарзангӣ.

Духтар тозон берун баромад. Дар рӯи ҳавлӣ чоҳе буд бисёр чуқур. Духтар сарпӯши чоҳро гирифтӯ рӯяшро бо навдаву хас пӯшонда, худааш он тарафи чоҳ истода, Девбарзангиро ҷеғ зад:

– Мана об, биё, дастатро шӯй!

Девбарзангӣ ба пеши духтар равон шуда, бегумон ба рӯи хас қадам монда буд, ки якбора ба чоҳ афтоду ду пояш шикаст. Духтарак даҳони чоҳро маҳкам кард.

Духтараки ҳушёрӯ чаққон бо ҳамин тадбир балоро аз сарашон дур карда, чи хел ки дилаш мехост, ҳамон хел зиндагӣ карда гашт.

СУПОРИШ:

1. Матни афсонаро хонда, мазмунашро нақл кунед.
2. Аз матн калимаҳои ҳарфи “ҷ” - дорро рӯнавис намоед.

Машқи 84. Бозӣ: Калимаҳои зеринро аз рӯи тартиби рақамҳои нависед. Бо ҳар якеи он ҷумла тартиб диҳед ва нависед.

3	2	1	4
Ч	Ў	Ҷ	А

5	2	3	4	1
Я	К	Ҷ	О	Я

1	4	5	2	3
Ҷ	О	Р	Ў	Б

Машқи 85. Матни шеърро рӯнавис намуда, ба зери калимаҳои ҳарфи “ҷ” - дошта хат кашед.

ҲАРФИ “Ҷ”

Ҷ “ҷ”-и думчадор аст,
Ҷӯяндаву пуркор аст.

Ҷаранг-ҷаранги занг аст,
Бо ҷоҳилон ба ҷанг аст.

А. Баҳорӣ, Ҷ. Ҳошимӣ

Машқи 86. Матни зеринро хонда, мазмунашро нақл намоед. Дар нақши ду ҷавон бозӣ кунед.

ГАП ДАР САЛЛА БОШАД

(Латифаи халқӣ)

Ба ҷавоне мактуб омад. Ӯ, ки савод надошт, мактубро ба назди ҷавони дигар бурд.

– Хонда наметавонам, – гуфт он ҷавон.

– Агар хондан натавонӣ, чаро ба сар саллаи калон баста мегардӣ? – хитоб кард вай.

– Агар гап дар салла бошад, – ҷавоб дод ҷавони дуюм, – саллаи маро бигиру мактубро худат бихон!

СУПОРИШ: Аз матн калимаҳои ҳарфи “ҷ” -доштаро рӯнавис кунед.

Машқи 87. Ба ҷои нуқтаҳо ҳарфҳои зарурӣ гузошта, матнро рӯнавис кунед.

ЛАКЛАК

Лаклак паррандаи калон...усса аст. Пан...аҳояш кӯтоҳу пардапӯшанд. ...ашмонаш бӯрранг аст. Лаклак дар байни сӣ - ...ил рӯз ...ӯ...а мебарорад.

ДАРСҲОӢ 47 ВА 48

ГУЛИ ГАНДУМ

Гули гандум, гули гандум,
Гули раънои хуршедӣ.
Гули ишқу ҳавасҳой
Гули бахтию уммедӣ.

Гули гандум, гули гандум,
Туй лабхандаи парвин.
Ту мисли ашки хуршедӣ,
Туй гулчин, туй гулчин.

Гули гандум, гули хуршед,
Гули гандум, сафои дил,
Зи ту бошад вучуди мо,
Зи ту бошад бақои дил.

Миёни хандаҳои гул
Туй танҳо, туй танҳо.
Ту охир дидаи бозӣ,
Ту ҷонӣ, ҷони одамҳо.

Гули раънои хуршедӣ,
Гули гандум, гули гандум.
Ба мисли бахт испедӣ,
Банурӣ чун рухи мардум...

Ҳадиса Қурбонова

ЛУҒАТ: *Бақо* - бардавомӣ, ҳастӣ.
Парвин - дандон.
Дидаи боз - чашми кушода.

Сафо - покӣ, тозагӣ.
Испед - сафед.

СУПОРИШ: Шеърро бодикқат хонед ва гӯед, ки шоира гули гандумро ба чиҳо монанд кардааст.

Машқи 88. Навиштаҳои зеринро машқ кунед:

Э

Э

Эҷаҷ

ПОРАИ НОН МЕХОҶАМ

Гадое бар дари сарое чизе хост. Кадхудои хона аз дарун овоз дод, ки:

– Маъзур дор, ки хонагиён ин ҷо нестанд.

Гадо гуфт:

– Ман пораи нон меҳоҷам, на сӯҳбат бо хонагиён.

Абдурахмони Ҷомӣ

ЛУҒАТ: *Кадхудои хона* - соҳиби хона.

Хонагиён - занон.

САВОЛ: Оё гадоён ва бечорагонро ноумед карда, аз ҳавлӣ рондан дуруст аст?

Машқи 89. Калимаҳои зеринро рӯнавис намоед.

Эҳсон, эҳсон, Эрка, эрка, Эргаш, элак, эълон, эҷод, эҳтимол, эътибор, Эрон, эй, симэлак, боэҳтиёт, безътибор, боэҳтиром.

Машқи 90. Аз матни “Гули гандум” банди панҷумро рӯнавис кунед.

Машқи 91. Матни зеринро рӯнавис намуда, ба зери ҳарфи “э” хат кашед.

"Э" мегӯяд: – Эҳтиёт!
Эҳтиёт ними ҳаёт!

ДАРСОҶИ 49 ВА 50

ТАРТИБИ НОН ХҶРДАН

Таом бо шитоб махӯр. Оҳиста бош. Ба сари хон бо мардумон сӯҳбат накун, валекин сар дар пеш афканда дор ва дар луқмаи мардумон манигар.

Агар пеши ту хӯрданӣ бошаду пеши дигарон набошад, аз пеши худ ба пеши дигарон фирист.

Ба сари-хон туршрӯй мабош ва бо дастархондор ҷанг макун, ки ин хӯрданӣ нек асту он бад аст. Он сухан замони дигар бояд гуфт.

Унсурулмаолии Қайковус

СУПОРИШ:

1. Матро бодикқат хонед, тартиби нон хӯрданро дар хотир нигоҳ доред ва риоя кунед.
2. Боз кадом одоби таом хӯрданро медонед, нақл намоед.

Машқи 92. Навиштаҳои зеринро машқ кунед.

Ъ

Восеъ

таъмин

Машқи 93. Калимаҳои зеринро чуфт-чуфт хонед. Дар вақти хониши калимаҳои ҳарфи “ъ”-дор ба талаффузи овози “ъ” эътибор диҳед. Маънои калимаҳои ҳар як чуфтро шарҳ диҳед. Калимаҳоро рӯнавис кунед.

шер	бад	шӯла	ман
шеър	баъд	шӯъла	манъ

Х У Ш Г Ё Й

Арабе бо панҷ ангушт ғизо мехӯрд. Ӯро гуфтанд:

– Чаро чунин кунӣ?

Гуфт: – Агар бо се ангушт ғизо хӯрам, дигар ангуштонро ашм ояд.

Дигареро гуфтанд: – Чаро бо панҷ ангушт ғизо хӯрӣ?

Гуфт: – Чӣ кунам, ки беш аз инам ангушт набошад.

Убайди Зоконӣ

Машқи 94. Матни зеринро бодикҳат хонед ва панҷ эҳтиёти хӯрдани таомро номбар намоед.

ЭҲТИЁТИ ТАОМХҶРӢ

Агар пурсанд, ки эҳтиёти хӯрдани таом кадомҳоянд, бигӯй: ба таом айб намонад, агарчи бад пухта бошад; то маълум нагардад, ки аз кучост, таомро нахӯрад; танҳо нахӯрад; дигаронро ба косаи худ даъват кунад, ки баракат дар сарҷамъист; ба як навъ таом қаноат кунад.

Хусайн Воизи Кошифӣ

СУПОРИШ: Матнро рӯнавис намуда, ба зери калимаҳои ҳарфи “ъ”-дор хат кашед.

МӮЕРО ДИД

Халифа бо аъробие дар бодия таом мехӯрд. Дар оғоз
асно назараш ба луқмаи вай афтод, мӯе ба чашмаш намуд.
Гуфт:

– Эй аъробӣ, он мӯйро аз луқма дур кун!

Аъробӣ гуфт:

– Бар моидои касе, ки чандон дар луқмаи хӯранда
нигарад, ки мӯеро бинад, таом натавон хӯрд! – даст бозкашид
ва савганд хӯрд, ки дигар бар моидои вай таом нахӯрад.

Абдурахмони Чомӣ

ЛУҒАТ: *Аъробӣ* - араби кӯчманчӣ. *Моида* - дастархон.
Бодия - косаи калон.

Машқи 95. Калимаҳои ҳар ду сутунро бо ҳам муқоиса намуда
хулоса бароред.

Манбаъ – манбаи дониш

Толеъ – толеи баланд

Мавзӯъ – мавзӯи дарс

Рофеъ – Рофею Раъно

Мисраъ – мисраи аввали шеър

Васеъ – васею равшан

ҲУРМАТ ВА ҲИҚМАТИ ТАОМХӮРӢ

Чаҳор ҳурмати таом хӯрдан инҳост: дар вақти таом
хӯрдан сар нахорад; бинӣ пок накунад; оби даҳон наҷфканад
таом дар даҳон бо касе сухан нагӯяд.

Агар пурсанд, чаҳор ҳиқмати таомхӯрӣ дар чист, бигӯй
луқма хурд гирад; хуб бихояд; бисёр чиз нахӯрад; ба сар
серӣ таом нахӯрад.

Ҳусайн Воизи Кошифӣ

СУПОРИШ: Чаҳор одоби таом хӯрдан ва чаҳор ҳиқмати таомхӯриро да
хотир нигоҳ доред.

... Маъруф дар як синф мехонанд. Имрӯз Маъруф аз ... нав баҳои аъло гирифт. Самеъ даҳ ... аввали шеърро азёд кард. Ҷӯраҳо дар хонишу кор ... баланд доранд.

Калимаҳо барои истифода: толеъ, Самеъ, мисраъ, мавзӯъ.

Машқи 97. Бозии “Канӣ, ҳамроҳони ман?”. Ба ҳиссаи “таъ-” ҳиҷоҳо илова намуда, калимаҳои ҳосилшударо нависед.

Машқи 98. Ба калимаҳои “сурат, даво, тана, рад, ало” ҳарфи “ъ” илова намуда, калимаи нав созед ва нависед.

ДАРСҲОИ 53 ВА 54

АЗ ДАРДИ ШИКАМ МЕНОЛАМ

Марде назди табиб омад ва аз дарди шикам беқарор гашта дар замин меғалтид - ва аз саҳтии алам зор-зор менолиду даво металабид.

Табиб аз вай пурсид, ки “Имрӯз чӣ хӯрдаӣ?” Марди соддадил гуфт: “Пораи нони сӯхта хӯрдаам ва аз он гизо, ки мисоли ангишт буд, меъдаам месӯзад”. Табиб ба мулозимон фармуд: “Доруе, ки ба чашм равшани диҳад, биёред, то чашми ин касро дору кашам”.

Он шахс фарёд баркашид:

– Эй табиб, шӯхиро як тараф мон, ман аз дарди шикам менолам ва ту ҷавохирдору дар чашми ман мекашӣ. Доруи дидаро бо дарди шикам чӣ нисбат?

Табиб гуфт:

– Мехоҳам, ки чашми ту рашван шавад ва сиёхро аз сафед фарқ карда тавонӣ, то дигар нони сӯхта нахӯрӣ. Пас туро илоҷи чашм аз давои шикам лозимтар аст.

Хусайн Воизи Кошифӣ

ЛУҒАТ: *Мулозим* - хизматгор.

Ҷавохирдору - навъе аз сурма, ки ба чашм қувват медиҳад.

СУПОРИШ:

1. Матро хонед ва мазмунашро нақл намоед.
2. Се нафар - яке дар нақши мард, дуҷумӣ дар нақши табиб ва сеҷумӣ дар нақши хизматгор бозӣ кунед.

Машқи 99. Қалимаҳои зеринро рӯнавис кунед ва имлои онҳоро дар хотир нигоҳ доред.

Восеъ, ҷамъ, мавқеъ, машъал, ваъда, маълум, маъқул, инъом, маърака, лаъл, нафъ, меъда, шамъ, ҷуръат, таъин, таълим, шурӯъ, шӯъба, санъат.

НАСИХАТ

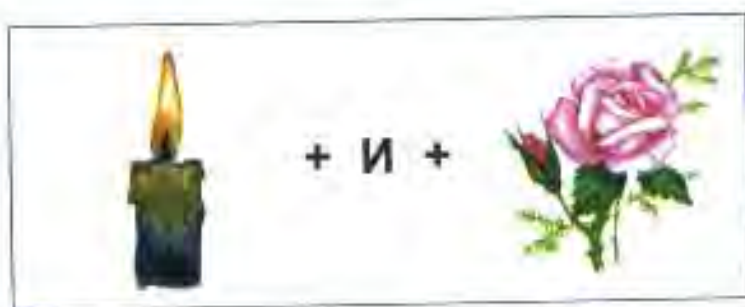
Ҳар кӣ ғизои гарм хӯрад, ҳафт зарар бинад: фаромӯш-хотирӣ, об аз даҳон рафтани, нотавонӣ, бад шудани ҳисси шунавоӣ ва биноӣ, рангзардӣ, бебаракатии ғизо.

Аз пандҳои Ҳазрати Муҳаммад (с)

СУПОРИШ: Насиҳатро азёд кунед.

Машқи 100. Бо қалимаҳои "Неъмат, масъала, маъно, шеър" ҷумлаҳо созад ва нависед.

Машқи 101. Бозӣ-мусобиқаи "Кӣ тезтар менависад?"

Машқи 102. Ба ҷои нуқтаҳо ҳарфҳои зарурӣ гузошта, қалимаҳоро рӯнавис кунед.

Лӯ...бат, фе...л, та...кид, тобе..., манба..., васе..., манба...
илму ҳунар, васе... барҳаво, ма...рӯза.

ДАРСҲОИ 55 ВА 56

НОНРЕЗА

Аз замин нонрезаҳоро чида мемолам ба чашм,
Нони гарми меҳнатиро дида мемолам ба чашм.

Чунки ман ҳам дар замони худ даравгар будаам,
Хӯшачину боғбанду дос дар бар будаам.

Гӯш мекардам суруди марди хирманкӯбро,
Мешунидам зарбҳои говрона - чӯбро.

Побараҳна, дилгурусна сар-сари кӯху адир,
Хӯрчин дар китф мегаштам чу як марди фақир.

Рӯзу шаб чун коҳҳои монда дар саҳро будам,
Дар парешонӣ чу боди бесару бепо будам...

Хӯшаҳо дар киштаҳо вақте ки сар ҳам мекунанд,
Шодию хурсандии хурду калон зам мекунанд.

Аз замин нонрезаҳоро чида мемолам ба чашм,
Дидаву санчидаву болида мемолам ба чашм.

Мирзо Турсунзода

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Шеърро бодикқат хонед.
2. Шоир давраи кӯдакиро чӣ тавр аз сар гузаронидааст?
3. Дар бораи нон, тартиби нонхӯрӣ ва ҳурмати нон чиҳо хондаем, нақл кунед.

Машқи 103. Калимаи "Гулнора"-ро дар нақша нишон диҳед. Ҳар як овозро пайиҳам талаффуз кунед. Дар калимаи "Гулнора" кадом овозҳо озод талаффуз мешаванд?

Ҳарфҳои забони тоҷикӣ ба ду гурӯҳ ҷудо мешаванд: садонокҳо ва ҳамсадоҳо.

Ҳарфҳои садонок инҳо мебошанд: а, о, у, ӯ, и, ӣ, э, е, ё, ю, я.

Машқи 104. Ба ҷои нуқтаҳо ҳарфҳои садонокӣ мувофиқ гузоштани калимаҳоро рӯнавис кунед.

Навр...з, ҳавл..., Ф...рӯза, ...қуб, ...раҷ, ...нор, хон..., оҳ...
...нус, ҳико..., ч...лон, хушб...ӣ.

Машқи 105. Бози "Асрори калимаҳо". Ба ҷои нуқта ҳарфҳои садонокӣ мувофиқ гузошта, калима созад ва нависед.

д . р	
с . р	а, у, о, е, и
н . м	

Машқи 106. Аз рӯи мазмуни шеъри "Нонреза" ҷумлаҳо тартиб додан ва нависед.

ДАРСҲОИ 57 ВА 58

НАСИҲАТ

Модарам садо кард:

– Шербой! Шербой! Зуд биё. Бибиат омадагӣ, самбӯса алафӣ овардагӣ.

Бибиҷонам барои ман фақат самбӯсаи алафӣ меоранд. Медонанд, ки ман онро дӯст медорам.

Аз дар даромадаму бӯи иштиҳоовари самбӯса Бидимоғам зад.

– Самбӯса кучост?

– Дастатро шӯй, – гуфтанд бибиам аз пешония бӯсида. – Баъд ҳамроҳ самбӯса мехӯрем.

Саросема ба тарафи дастшӯи давидам. Дастамро та кардаму баргаштам. Бибиам гуфтанд:

– Бибиат садқа, дастро се бор шустан даркор!

Боз ба тарафи дастшӯи давидам, дастамро се бор о

гардондам, афшонда-афшонда
омадам ва хостам шинам. Бибиам
гуфтанд:

– Ҷони бибӣ, дасти тарро
афшондан мумкин нест!

Ноилоҷ, ақиб рафтаму ба
дастам собун задам, се
маротибаи дигар шустам, бо
сачоқ пок кардаму сари
дастархон нишастам.

– Офарин, бачаякам, –
гуфтанд бибиам, – ин насиҳати маро ҳаргиз фаромӯш наkun.

Гулназар

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Модараш Шербойро чег зада чӣ гуфт?
2. Биби Шербой ба ӯ ҳамеша чӣ меовардааст?
3. Шербой пеш аз ба сари дастархон нишастан ба кадом қоидаи одоб
риоя накард?
4. Бибиаш ба Шербой чӣ насиҳат кард?
5. Шумо кадом қоидаҳои одоби таом хӯрданро медонед, номбар кунед.

Машқи 107. Калимаи “мактаб”-ро дар нақша нишон диҳед. Ҳар як
овозро пайиҳам талаффуз кунед. Дар калимаи “мактаб” кадом овозҳо
бо душворӣ талаффуз мешаванд?

Ҳарфҳои ҳамсадо инҳо мебошанд:

б, в, г, ғ, д, ж, з, й, к, қ, л, м, н, п, р, с, т, ф, х, ҷ, ч, ш, ъ

Машқи 108. Панҷ ҷумлаи аввали матни “Насиҳат”-ро рӯнавис
намоед. Ба зери ҳамсадоҳои “к, б, т”, хат кашед.

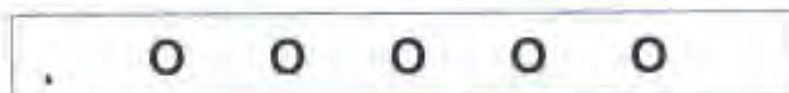
Машқи 109. Бо калимаҳои “мактаб, муаллим, китоб, илм, дониш”
ҷумла тартиб диҳед ва нависед. Ҳамсадоҳои калимаҳои “китоб, дониш”-
ро номбар кунед.

Машқи 110. Ба ҷои нуқтаҳо ҳарфҳои ҳамсадои мувофиқ гузошта,
калимаҳоро рӯнавис кунед.

Ки...об, ша...р, тил...о, ҳа...ф, пан..., а...лочӣ, и...м,
ғиж...ак, қа...моқ, бар..., а...л, лӯ...иё, ...абк, теп...а.

ДАРСҲОИ 59 ВА 60

Машқи 111. Калимаи “барра”-ро дар нақша нишон диҳед.

1. Ҳар як овозро пайиҳам ва бурро талаффуз кунед.
2. Дар калимаи “барра” кадом овоз пайиҳам ду маротиба талаффуз мешавад?
3. Калимаи “барра” аз кадом ҳарфҳо иборат будааст?
4. Овоз ва ҳарфи “р” садонок аст ё ҳамсадо?

Машқи 112. Калимаҳои зеринро бурро хонед ва рӯнавис кунед.
Мураббӣ, қувва, ғижжак, Иззат, ғалла, теппа, арра, рассом, қуттӣ, Музаффар, пашша, наққош, ҳуҷҷат.

Машқи 113. Аз машқи 112 калимаҳои интихоб намуда, ҷумла тартиб диҳед ва нависед.

Машқи 114. Матни зеринро рӯнавис кунед ва ба зери калимаҳои ҳамсадои тақрордор хат кашед.

Дари хона тараққос зад. Аз даҳлез овози Саттор баромад. Ҷаббор аз навиштан бозистода, дафтарро пӯшид. Онҳо ба маҳфили ғижжакнавозон рафтанд.

ҚОИДАИ МЕҲМОНӢ ВА МЕҲМОНДОРӢ

Эй писар, меҳмонро, хоҳ дӯст бошаду хоҳ бегона, иззату икром бикун.

Агар айёми мева бувад, пеш аз таом меваҳои тару хушк пеш ор, то бихӯрад.

То меҳмон як бору ду бор бинишин нагӯяд, манишин. Вақте нишастӣ, бо он сӯҳбат оро, нон бихӯру аз ҳама кас хоксор бош. Агар меҳмон дар синну сол бузургтар бошад, нишастан мумкин набувад.

Меҳмони ҳар кас машав, ки ба обрӯят халал расад. Чун ба меҳмонӣ равӣ, гурусна марав ва сер низ марав, то нон битавонӣ хӯрдан, ки мизбон наранҷад. Он қадар бисёр низ махӯр, ки зишт бошад. Ба нону косаи мардум айб магир, соҳибхонаро изо мадеҳ. Аз дастархон чизе бо худ мабар, ки хорист.

Унсурулмаолии Кайковус

ЛУҒАТ: *Зишт* - бад, баднамо.

СУПОРИШ: Матнро бодикқат хонед. қоидаҳои меҳмонию меҳмондориро дар хотир гиред ва риоя намоед.

ДАР СҲОИ 61 ВА 62

ТОҶИКИСТОН ХУРД НЕСТ!

Кишваре, ки Рӯдакиро зод ӯ,
Шеъри оламгир моро дод ӯ, ...

То занад ханҷар ба қалби душманон,
Шердил Темурмаликро дод он.

Нафрати Восеъро вақти набард
Зидди ҳар золим дами шамшер кард.

Кишваре, ки Ваҳши ӯ афсона шуд,
Аз фурӯғаш нур дар ҳар хона шуд.

Кишваре, ки гашт дар рӯи замин,
Шӯҳравар бо пахтаи абрешимин.

Кишваре, ки кӯҳсораш тоҷи ӯст,
Лолазораш дар баҳор амвоҷи ӯст. ...

Кишваре к-афтода буд аз пой, хест,
Тоҷикистони ман аст он, хурд нест!

Ғоиб Сафарзода

ЛУҒАТ: *Қалб* - дил.

Набард - ҷанг, муҳориба.

Фурӯғ - рӯшноӣ.

Амвоҷ - мавҷ, ҷилои мавҷдор.

СУПОРИШ: Ҳар як банди (байти) шеърро хонда бигӯед, ки дар бораи Тоҷикистон чиҳо гуфта шудааст.

Машқи 115. Калимаҳои зеринро рӯнавис кунед ва ба зери ҳамсадоҳои такрор хат кашед.

Муаллим, ташаббус, иттифоқ, салла, калла, зарра, хуррам, ҷуворимаққа, таваққал, таваллуд, қулла, заррин, дарранда, муқаррар, муқаддас, табассум.

Машқи 116. Ба ҷои нуқтаҳои ҳамсадоҳои зарурӣ гузошта, калимаҳоро рӯнавис намоед.

Мунав...ар, пил...а, Қаҳ...ор, лаз...ат, об...озӣ, Ғаф...ор, рас...ом, од...ӣ, пар...анда, лат...а, қурбоқ...а, бут...а.

Машқи 117. Бозии "Асрори калимаҳо". Ба ҷои нуқтаҳои ҳарфҳои ҳамсадои мувофиқ гузошта калима созед ва нависед.

ХО • м, б, к, л, н, р.

Д, с, п, т, х, ҷ • АР

Машқи 118. Матни зеринро рӯнавис кунед. Ба зери калимаҳои ҳамсадои такрордор хат кашед.

ЛАТТАҲОР

Латтахор гиёҳи хордори алафӣ мебошад. Он ба оилаи мураккабгулҳо дохил мешавад. Латтахор гули мудаввар дорад. Он дар моҳҳои июн ва июл гул мекунад. Дар тибби халқӣ латтахорро барои табобати захм ва ҷароҳати пӯст истифода мебаранд.

МИРАЛӢ, МИРВАЛӢ ВА МИРКАРИМ

(Афсона)

Се марди солхӯрдаи рӯзгордида ба сафар мебароянд. Онҳо вақти шом ба шаҳре мерасанд ва ба хонаи як кас рафта мефуриянд.

Соҳиби хона онҳоро бо иззату икром пешвоз мегираду ба хонааш дароварда мешинонад.

Меҳмонону соҳиби хона гапзанон карда мешинанд. Ҳамин вақт як нафар аз меҳмонон ба берун мебарояду соҳиби хона кӣ будани он одамро аз шариконаш мепурсад:

– Ҳамин ҳамроҳатон бисёр одами пухтаи ҷаҳондида менамояд.

– Эй, аз вай напурсед, номаш Миралӣ, аммо ҳудаш як хари беақлу бефаросат аст, ки мислаш дар ҷаҳон нест.

Миралӣ гашта меояду меҳмони дигар берун меравад.

– Ин кас кистанд? – мепурсад соҳиби хона.

– Мирвалӣ, аммо ҳудаш аз гов ҳам бадтар, як марди бефаҳму бетамиз.

Мирвалӣ гашта меояду шарики дигарашон берун мебарояд.

– Хайр, ин кас кӣ?

– Ин Миркарим, як одами сагмизоҷ.

Соҳиби хона табассумкунон хеста берун меравад. Даре нагузашта, дар косаи зебои чинӣ устухон, дар табақчаи гулдори қиматбаҳо кунҷора ва дар ҳамин хел як табақчаи дигар ҷав гирифта меояд. Дастурхон партофта, ҷавро пеши Миралӣ, кунҷораро пеши Мирвалӣ ва устухонро пеши Миркарим гузошта:

– Канӣ, марҳамат, гиретон! – гӯён ба хӯрдан таклиф мекунад.

Меҳмонон аввал тааҷҷуб мекунанду сонӣ хиҷолат кашида сурх мешаванд: онҳо мефаҳманд, ки барои чӣ соҳиби хона ин хел кард.

Шумо ҳам фаҳмидед, ки соҳибхона чаро ин хел рафтор кард?

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Соҳиби хона меҳмононро чӣ тавр пешвоз гирифт?
2. Меҳмонон қридаи меҳмонино дуруст ба ҷо оварданд?
3. Ба саволи зери матни афсона ҷавоб гардонед.
4. Мазмуни афсонаро нақл кунед.

АЛИФБОИ ТОҶИКӢ

Алифбои забони тоҷикӣ аз 35 ҳарф иборат аст. Ҳарфҳо шакли калон доранду шакли хурд ва дар ҷадвал ба тартиби зерин ҷойгир мешаванд.

Чопӣ	Аа	Бб	Вв	Гг	Ғғ	Дд	Ее
Дастӣ	<i>Аа</i>	<i>Бб</i>	<i>Вв</i>	<i>Гг</i>	<i>Ғғ</i>	<i>Дд</i>	<i>Ее</i>
Номи ҳарф	а	бе	ве	ге	ғе	де	је
Чопӣ	Ёё	Жж	Зз	Ии	Ӣӣ	Ӣӣ	Кк
Дастӣ	<i>Ёё</i>	<i>Жж</i>	<i>Зз</i>	<i>Ии</i>	<i>Ӣӣ</i>	<i>Ӣӣ</i>	<i>Кк</i>
Номи ҳарф	йо	же	зе	и	ӣ	Ӣӣ	ке
					(заданок)		
Чопӣ	Ққ	Лл	Мм	Нн	Оо	Пп	Рр
Дастӣ	<i>Ққ</i>	<i>Лл</i>	<i>Мм</i>	<i>Нн</i>	<i>Оо</i>	<i>Пп</i>	<i>Рр</i>
Номи ҳарф	қе	ле	ме	не	о	пе	ре
Чопӣ	Сс	Тт	Уу	Ӯӯ	Фф	Хх	Ҳҳ
Дастӣ	<i>Сс</i>	<i>Тт</i>	<i>Уу</i>	<i>Ӯӯ</i>	<i>Фф</i>	<i>Хх</i>	<i>Ҳҳ</i>
Номи ҳарф	се	те	у	ӯ	фе	хе	ҳе
Чопӣ	Чч	Ҷҷ	Шш	Ъъ	Ээ	Юю	Яя
Дастӣ	<i>Чч</i>	<i>Ҷҷ</i>	<i>Шш</i>	<i>Ъъ</i>	<i>Ээ</i>	<i>Юю</i>	<i>Яя</i>
Номи ҳарф	че	ҷе	ше	ъе	э	йу	йа

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Ҳарфҳои садонокро номбар кунед. Садонокҳо чандто?
2. Ҳарфҳои ҳамсадоро номбар намоед. Ҳамсадоҳо чандто?

3. Дар алифбои забони тоҷикӣ ҳамагӣ чандто ҳарф мебошад?
4. Ҳарфҳои забони тоҷикиро аз рӯи тартиби алифбо азёд кунед.

Машқи 119. Ҳарфҳои дастнависро аз рӯи ҷадвал бо тартиб рӯнавис кунед.

Машқи 120. Номҳои ҳамсинфонатонро аз рӯи тартиби алифбо нависед.

Машқи 121. Калимаҳои зеринро аз рӯи тартиби алифбо рӯнавис кунед.

Анвар, эҳтиром, чормағз, бӯр, гӯсфанд, ем, дӯлона, тирамоҳ, жола, кабӯтар, офтоб, ёқут, Саъдӣ, йӯрға, юған, шаш, ҳуҷра, Норак, мактаб, хурмо, пиёла, Раъно, фарзанд, Умар, илҳом, ғӯза, Яҳё, ҷӯяк, ватан, занбӯр, лаклак, қаҳрамон.

ДАРСИ 65

МАРГИ ПУРХҶР

Ду дарвеш шарикӣ сӯҳбати якдигар сафар карданд. Яке камхӯр буд, ки дар ду рӯз як бор таомхӯрӣ мекард ва дигаре пурхӯр, ки рӯзе се бор мехӯрд. Ногаҳон бар дари шаҳре ба тӯҳмати ҷосусӣ гирифтормаданд. Ҳар ду ро ба хонае ҷо карданду дараширо бо гил маҳкам намуданд. Баъд аз ду ҳафта маълум шуд, беғуноҳанд. Пурхӯрро диданд мурда, камхӯр зинда. Дар аҷаб монданд. Ҳакиме гуфт: "Он яке пурхӯр буд, тоқати бенавоӣ наёварда ҳалок шуд. Ин дигар хештандор буд, ночор бар одати хештан сабр карду саломат бимонд".

Саъдии Шерозӣ

ПУҒАТ: *Дарвеш* - қаландар, бенаво.
Бенавоӣ - бетӯшагӣ, гуруснагӣ.

Хештандор - парҳезкор.
Хештан - худ.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Ба дарвешони ҳамсафар ҷӣ воқеа рӯӣ дод?
2. Аз ҷӣ сабаб марди пурхӯр ҳалок гардиду камхӯр зинда монд?
3. Аз матни ҳикоя калимаҳои ҳарфи "е, я, ё" - дорро рӯнавис кунед.

Машқи 122. Панди зеринро рӯнавис намуда, азёд кунед.

Се чизро Худо дӯст дорад: кам гуфтан, кам хуфтан, кам хӯрдан.

Аз пандҳои Ҳазрати Муҳаммад (с)

ДАРСИ 66

Имло

ДАРСИ 67

ЗАР ДАР КИСАИ МАН

Рӯзе Чӯҳӣ барои хариди дарозгӯше ба бозор мерафт. Марде пеш омадаш ва пурсид: – Куҷо меравӣ? Гуфт: – Ба бозор меравам, ки дарозгӯше бихарам. Гуфтам: – Бигӯй “иншоолло”. Гуфт: – Чӣ ҷои “иншоолло” бошад, ки хар дар бозор ва зар дар кисаи ман аст.

Чун ба бозор омад, зараширо бидуздиданд ва чун бозгашт ҳамон мард ба ӯ бархӯрд ва пурсидаш: – Аз куҷо меӣ?

Гуфт: – “Иншоолло” аз бозор, “иншоолло” зарамро бидуздиданд, “иншоолло” харе нахаридам ва зиён дида дастхолоӣ ба хона бозмегардам, “иншоолло”.

Убайди Зоконӣ

СУПОРИШ: Аз матн калимаҳои ҳамсадои “д”, “т”, “ҳ”- доштаро рӯнавис кунед.

Машқи 123. Номи чизҳои дар расм тасвирёфтаре бо тартиби алифбо нависед.

Машқи 124. Номи аҳли оилаатонро бо тартиби алифбо нависед.

ДАРСИ 68

МАЛИК, ТАРБИЯТ ЯКСОН АСТ...

Подшоҳе писареро ба муаллиме дод ва гуфт:

– Ин фарзанди туст, ҳамчунон яке аз фарзандони худ тарбияташ кун.

Соле чанд бар *ӯ* саъй кард. Натиҷае набахшид.

Писарони муаллим дар суханварӣ ба камол расиданд.

Подшоҳ донишмандро сарзаниш кард ва гуфт:

– Ваъдаро хилоф кардӣ ва шарти вафо ба ҷо наовардӣ.

Муаллим гуфт:

– Малик, тарбият яксон аст, лекин истеъдод гуногун.

Саъдии Шерозӣ

ЛУҒАТ: *Саъй* - кӯшиш, қидду чаҳд.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Барои чӣ писари шоҳ соҳиби маълумот нагардид?
2. Мазмуни ҳикояро нақл кунед.
3. Аз мазмуни ҳикоя чӣ хулоса мебароред?
4. Машқ: Таҳлили имло.

ҲАҚӢ ВА КОСАИ АСАЛ

Ҳақӣ чанд рӯзе мардикори дӯзандае буд. Рӯзе устодаш косаи асал ба дӯкон бурд. Хост, ки ба коре равад. Ҳақиро гуфт:

– Дар ин коса захр аст, мабодо нахӯрӣ, ки ҳалок шавӣ!

Гуфт:

– Маро бо он чӣ кор аст!

Чун устод бирафт, Ҳақӣ ҷома ба дузд дод ва пораи ноне гирифт ва бо он тамоми асалро бихӯрд. Устод омад, ҷома металабид.

Ҳақӣ гуфт:

– Маро мазан, то ки рост бигӯям. Ҳол он ки ман ғофил

шудам, дузд чома бирабуд. Ман тарсидам, ки ту биёй ва
маро бизанӣ. Гуфтам захр бихӯрам, то боз ой, ман мурда
бошам. Он захр, ки дар коса буд, бихӯрдам ва ҳанӯз зиндаам.
Боқӣ ту медонӣ.

Убайди Зоконӣ

ДАРСҲОИ 69 ВА 70

ТАКРОР ВА ҶАМЪБАСТИ ЧОРЯКИ I

ЧОРЯКИ II

ДАРСҲОИ 1 ВА 2

ОЛАМ ШАВАД ГУЛИСТОН

Дар чинси ҳар парранда
Ҷам хуб асту ҷам ганда.
Кабку тазарву товус
Дар хубианд арзанда.

Аммо калхоту шоҳин
Бозу уқобу лочин,
Дар сайди кабку кафтар
Доранд сина пуркин

Гар ҷамъи паррандагон
Банданд аҳду паймон.
Ёрони ҷонӣ гарданд,
Олам шавад гулистон.

Абдулло Қодирӣ

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Барои гулистон шудани олам бояд паррандагон чӣ банданд?
2. Дар шеър кадом паррандаҳо номбар карда шудаанд?
3. Шумо боз кадом паррандаҳоро медонед?
4. Шеърро азёд кунед.

2. ҲИҚО, ГУЗАРОНИДАНИ ҲИССАИ КАЛИМА

Машқи 125. Бозии “Ҳиҷоҳои зинда”. Аз рӯи нақшаи
ба саволҳо ҷавоб гардонед.

1. Калимаи “хона” ба чанд ҳисса ҷудо мешавад?
2. Ҳиссаи якум кадом? Ҳиссаи дуюм-чӣ?
3. Ҳар як ҳисса дар алоҳидагӣ маъно дорад?
4. Агар ҳиссаҳоро пайваст кунем, кадом калима ҳосил мешавад?
5. Ҳангоми иҷрои бозӣ ба чӣ хулоса омадед?

Калима ба ҳиссаҳо ҷудо мешавад.

Ҳиссаи калима дар алоҳидагӣ маъно надорад. Ана ҳамин ҳисса ҳиҷо ном дорад.

Машқи 126. Калимаҳои матни шеърро ба ҳиҷоҳо ҷудо карда хонед ва рӯнавис кунед.

ДАРАХТИ АНЦИР

Дар шох ҳил-ҳил
Пух-таст ан-ҷир.
Ман аз та-мо-шо
На-ме-ша-вам сер.

Сайидали Маъмур

САВОЛ:

1. Дар ҳар як сатри шеър чанд калимай ҳаст?
2. Калимаи аввали сатри чорум чанд ҳиҷо дорад? Калимаи дуюм-чӣ?

Машқи 127. Калимаҳои матни шеъри “Олам шавад гулистон”-ро ба ҳиҷоҳо ҷудо карда хонед. Банди аввали шеърро рӯнавис кунед. Дар вақти навиштан ҳар як калимаро ба ҳиссаҳо ҷудо намоед.

Машқи 128. Бозии “Рақам ва ҳиҷо”.

Тартиби иҷрои бозӣ чунин аст: Дар бозӣ то 10 рақам гирифта мешавад. Ҳар як рақамро бо ҳиҷои дилхоҳатон ифода намуда метавонед. Ҳиҷоҳоро ба якдигар ҷамъ кунед, калима ҳосил мешавад. Масалан, шумо бо рақами 1 ҳиҷои “моҳ”, бо 2 - “тоб”, бо 3 - “оф”, бо 4 - “ки”, бо 5 - “дор”-ро ифода кунед. Акнун бозӣ мекунем.

1 + 2 = моҳтоб

3 + 2 = офтоб

4 + 2 = китоб

4 + 2 + 5 = китобдор

СУПОРИШ: Бо ҳар як калима яктоӣ ҷумла тартиб дода нависед.

Машқи 129. Калимаҳои зеринро ба ҳиссаҳо ҷудо карда нависед.

Ватан, модар, чашм, чашма, кишвар, Тоҷикистон, кабк, тирамоҳ, синф, ҷумҳурият.

ДАРСҲОИ 3 ВА 4

НАФСИ БАД

Ҳикоят мекунанд, ки сайёди ҳунарманд доме ниҳода буд. Оҳуе дар он банд афтод. Сайёд аз камингоҳ берун омад ва хост, ки наздики дом равад. Оҳу аз бими ҷон зӯр зада домро канда, ба саҳро гурехт. Сайёд хиҷилзада шуд ва тире дар камон пайваста ба ҷониби оҳу афганд. Оҳу аз пой дарафтод ва сайёд зуд рафту онро бардошта, ба хонаи худ равон шуд. Аз роҳ хуке баромада ҳамла овард ва сайёд ба ҷониби вай тире афганд.

Хук маҷрӯҳ шуд ва аз алами дард худро ба сайёд андохта, ўро ҳам саҳт маҷрӯҳ кард ва ҳар ду ҳалок шуданд.

Дар ин вақт гурги гуруснае расид ва се ҷасади мурдаро дид ва хеле шод шуда ба худ гуфт: “Ин гӯштҳои тозаро ба гӯшае ниҳода, барои рӯзҳои саҳти зиндагӣ захира созам ва имрӯз бо хӯрдани ҳамин зеҳи камон, ки аз рӯда сохта шудааст, қаноат намоям. Гург ба зеҳи камон дандон зада буд, ки камон канда шуду тири он рафта ба дили гург зад ва ў ҳамон замон ҷон дод.

Хусайн Воизи Кошифӣ

ЛУҒАТ: *Бими ҷон* - ҳавфи марг.

Афгандан - андохтан.

СУПОРИШ: Мазмуни ҳикояро нақл кунед. Гӯед, ки чаро ба ҳикоя “Нафси бад” сарлавҳа гузошта шудааст.

Машқи 130. Калимаҳои матни шеърро ба ҳиҷоҳи ҷудо карда хонед ва рӯнавис кунед.

БУЛБУЛАКОНИ ВАТАН

Дӯст - на - во - зӣ ку - нем,
Хан - да - ю бо - зӣ ку - нем,
Хал - қу Ва - тан - ро зи худ
Хур - ра - му ро - зӣ ку - нем.
Ҷон ба ра - ҳаш ме - ни - ҳем,
Дил ба Ва - тан ме - ди - ҳем.

Аскар Ҳаким

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Сатри охири шеърро бори дигар хонед ва бигӯед, ки ҳар як калима аз чанд ҳиҷой иборатанд.
2. Дар калимаи "дил" чанд садонок ҳаст? Дар "Ватан" - чӣ?
3. Чаро калимаҳои "дил" аз як, "Ватан" аз ду ва "медиҳем" аз се ҳисса иборатанд?

Машқи 131. Калимаҳоро ба ҳиссаҳо ҷудо карда, аз рӯи намунаи пешниҳодгардида нависед.

Табиат, замин, нон, нуқра, дарахт, афлесун, дарс, киштзор, абр, дарё, кӯпрук, ошёна, Неъмат, истгоҳ, муқаддас, санг, гург, табассум, себ, тухм.

Намуна:

Калимаҳои якҳиҷодор: нон, ...

Калимаҳои дуҳиҷодор: за - мин, ...

Калимаҳои сеҳиҷодор: та - би - ат, ...

Машқи 132. Бозии "Аз рӯи нақша калима созед!". Калимаҳо фикр карда, аз рӯи намунаи зерин нависед.

1. – сабз, ...
2. – чой - ник, ...
3. – даст - шӯ - як, ...

Машқи 133. Бо калимаҳои "табиат, замин, киштзор, абр, Неъмат" ҷумлаҳо тартиб дода нависед.

ДАРСҲОИ 5 ВА 6

ЗОҒИ АЛО

(Афсона)

Дар як замон, дар як макон зоғи алою суғур бо ҳам ҷӯра буданд. Ҷӯраҳо боре аҳд карданд, ки зимистонро якҷоя мегузаронанд.

– Ман чормағзу бодому дӯлона чамъ мекунам! – гуфт зоғи ало.

– Ман ревоҷу рошак чамъ мекунам! – гуфт суғур.

Зоғи ало боғ ба боғ парида, чормағзу бодом оварду суғур ревоҷу рошак ғундошт. Даре нагузашта чӯраҳо дар таги замин чанд анбори озуқа бино карданд.

Як рӯз зоғи ало ёди додаронаш карду ба суғур гуфт:

– Чӯраҷон, ту розӣ бошӣ, ман рафта додаронамро биёрам.

– Бисёр хуб мешавад, – ҷавоб дод суғур. – Зудтар рав!

Зоғи ало хурсанд шуда парида рафт. Суғур бошад, аз ҷавоби додааш якбора пушаймон шуд: “Агар мо бисёр шавем, – аз дил гузаронд вай, – озуқа камӣ мекунад”.

Суғур бо ҳамин андеша дари лонаашро аз дарун хок зад. Даре нагузашта, зоғи ало ҳамроҳи додаронаш парида омаду болои ҳамон манзил қар-қар зад. Аммо суғур худро ошкор накард. Вай ба хоб рафта буд ва то аввали баҳор бедор нашуд.

Аз ҳамон вақт инҷониб ҳар зимистон зоғи алою додаронаш, вақте ки гурусна мемонанд, ба водиву доманакӯҳҳои пурбарф ба ҷустуҷӯи суғуру анборҳои озуқа мебароянд. Аммо баҳорон, вақте ки ишкамашон серу хотирашон чамъ мегардад, суғуру анборҳоро фаромӯш мекунанд.

Муҳаммад Субҳон

ЛУҒАТ: *Ревоч* - чукрӣ.

САВОЛ:

1. Зоғи ало ва суғур чӣ аҳд карданд?
2. Чӯраҳо дар таги замин чӣ бино намуданд?
3. Чаро суғур аз ҷавоби додааш пушаймон шуд?
4. Вай зоғи алоро чӣ хел фиреб кард?
5. Дар зимистон зоғон ба ҷустуҷӯи чӣ мебароянд?

Машқи 134. Калимаҳоро ба ҳиссаҳо ҷудо карда, рӯнавис кунед.

Зоғ, макон, суғур, чӯра, дӯлона, бодом, боғ, чамъ, анбор, ҷкбора.

Агар калима ба сатр нағунҷад, мо калимаро ба ҳиҷоҳо ҷудо карда, ҳиссаи онро ба сатри дигар мегузаронем. Дар вақти ба сатри дигар гузаронидани ҳиссаи калима хатча \- \ гузоштан лозим аст.

Калимаи якҳиҷодор аз сатр ба сатри дигар гузаронида намешавад.

Ч И С Т О Н

Якто паррандае ҳаст,
Шинад ба шохи ар-ар,
Бегоҳиву пагоҳӣ
Доим мекунад "қар-қар",
Маънои қар-қари он:
Меборад барфу борон.

Машқи 135. Тарзҳои ба сатри дигар гузаронидани ҳиссаи калимаҳоро бо хатча нишон дода нависед.

Душанбе, талаба, муаллим, пешқадам, имтиҳон, Сайёра.

Намуна: Ду-шанбе, Душан-бе;

Машқи 136. Аз машқи боло калимаҳо интихоб намуда, ҷумлаҳо тартиб дода нависед.

Машқи 137. Аз матни "Анҷир" танҳо калимаҳоро нависед, ки ҳиссаашонро аз сатр ба сатри дигар гузаронидан мумкин аст.

А Н Қ И Р

Дарахти анҷир сершоҳу барг аст. Меваи он нокшакл ва гирдаи зард мебошад.

Анҷир меваи хуштаъм аст. Меваи онро ҳангоми касалиҳои гулӯ, шуш, ҷигар, меъда ва рӯда, санги гурда истифода мебаранд.

ДАРСҲОИ 7 ВА 8

ГУРБА ВА АККА

(Масал)

Рӯзе миёни ёрон
Гурба манманиҳо кард,
Парронда оби даҳон
Худро мадҳу сано кард:

...Ба худ надорам ҳамто
То кунун дар давидан,
Ҳатто шамол бо ман
Натавонад расидан.

– Бехуда, – гуфт акка,–
Ҳамроҳи ту медавам,
Гар ғолиб ой, як умр
Дар хизматат мешавам.

Гурбаи кӯтаҳандеш
Гуфто:– Марҳамат, давем.
Аён мешавад, ғолиб
Кадоми мо мешавем!

Парҳои бози акка
Аз ёди ӯ баромад...
Танҳо бидид, аз ӯ пеш
Акка ба марра омад.

Он кӣ ҳавояш баланд
В-он кӣ ба лоф побанд,
Монандие надорад
Ба гурбаи худписанд?

Убайд Раҷаб

ТУҒАТ: *Мадҳу сано* - таърифу тавсиф.

Ҳамто - баробар, ҳамчунин.

Лоф - худтаърифкунии бардурӯе ва бечо.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Гурба дар назди ёронаш чӣ хел манманиҳо кард?
2. Оқибати худтаърифкуниҳо ба чӣ оварда расонд?
3. Боз кадом хислатҳои баду некро медонед, нақл намоед.

Машқи 138. Калимаҳоро ба ҳиссаҳо чудо намуда, рӯнавис кунед.
Орифа, ободӣ, Умарҷон, юнучқа, Сурайё, лӯбиё, мураббия, якҷоя.

Агар ҳиссаи аввали калима аз як ҳарф иборат бошад, он дар сатри боло танҳо гузошта намешавад.

Нодуруст:

О-рифа

о-бодӣ

У-марҷон

ю-нучқа

Дуруст:

Ори-фа

обо-дӣ

Умар-ҷон

юнуч-қа

Агар ҳиссаи охири калима аз як ҳарф иборат бошад, он ҳам ба сатри поён гузаронида намешавад.

Нодуруст:

Сурай-ё

лӯби-ё

мурабби-я

якҷо-я

Дуруст:

Су-райё

лӯ-биё

мураб-бия

як-ҷоя

Машқи 139. Калимаҳои зеринро ба ҳичоҳо чудо карда хонед. Кадоме аз ин калимаҳоро аз сатр ба сатри дигар гузаронидан мумкин нест, номбар кунед.

Ёрон, ҳамсоя, уқоб, тарбия, осиеб, Азиза, адаб, иморат, Зулфия, адиба, ҳикоя, анор.

СУПОРИШ: Калимаҳоро, ки ба сатри поён гузаронидан мумкин ҳаст, ба ҳиссаҳо чудо карда, рӯнавис намоед.

НАМУНА: Ҳам-соя, ...

Машқи 140. Матро рӯнавис намоед. Ба зери калимаҳое, ки аз ду ҳиҷо иборатанду ба сатри дигар гузаронидан мумкин нест, хат кашед.

З И Р К

Дар дунё панҷсад намуди зирк мавҷуд аст. Дар Тоҷикистон ҳашт намуди он дар соҳили дарё месабад. Чойи барги зирк барои муолиҷаи зардпарвин, чигар, талхадон фоида дорад.

ДАРСҲОИ 9 ВА 10

З О Ғ

Зоғ аз гунҷишк калонтар буда, минқори дарозу ғафс дорад. Пояш бақуввату панҷаҳояш дарози гирост. Болҳои тезкунҷа ва думи дарози нӯкаш гирда дорад.

Зоғҳо дар нишебиҳое, ки нури офтоб рост намерасад, лона мегузоранд. Агар мушоҳида карда бошед, зоғҳо дар фасли зимистон бештар фаъол мешаванд. Қар-қари хушҳолонаи онҳо аз ҳар канор шунида мешавад.

Зоғҳо хояндагони хурд ва ҳашароти калони зараррасонро несту нобуд карда, зироати кишвари моро муҳофизат менамоянд. Пасмондаи гӯшти ҷонварони мурдaro ҳам мехӯранд ва бо ин кори худ пеши роҳи ҳаргуна бемориҳоро мегиранд. Аз ин рӯ, онҳоро "санитарони табиат" мегӯянд.

Лекин дар баробари фоидаи зиёд зарар ҳам мерасонанд. Тухми баъзе паррандагони судбахшро ёфта мехӯранд. Албатта, ин зиёнкории онҳо нисбат ба фоиданокиашон ночиз аст.

Ислом Абдусаломов

САВОЛ:

1. Намуди зоғ чӣ гуна аст?
2. Макони муқими зоғон дар кучост?
3. Чаро зоғонро "санитарони табиат" мегӯянд?

Машқи 141. Калимаҳои зеринро ба ҳиссаҳо ҷудо намуда, рӯнавис кунед.

Қаҳҳор, диққат, алла, мазза, бурро, ҳуҷҷат, оббоз, ғижжак.

НАМУНА: Қаҳ-ҳор, ...

САВОЛ: Калимаҳои ҳамсадои такрордорро чӣ тавр ба ҳиссаҳо ҷудо кардед?

Машқи 142. Калимаҳои зеринро ба ҳиссаҳо ҷудо намуда, рӯнавис кунед.

Муяссара, теппа, муаттар, ҷаҳоннамо, муҳаббат, талаффуз, ташаккур, каллапӯш, тараққӣ.

НАМУНА: Муяс-сара, ...

Машқи 143. Аз матни "Зоғ" калимаҳои ҳамсадои такрордорро интихоб намуда, ба монанди машқи боло иҷро кунед.

Машқи 144. Бозии "Як калима аз ду ҳиҷо". Ҳиҷоҳои мувофиқро ба ҳам пайваста, калима созед ва нависед.

Ҳим	нақ	қаш	лаз	шаф	қал	қут	рас
фоф	тӣ	лоб	қош	мат	сом	зат	шоқ

Машқи 145. Матро рӯнавис кунед.

ЗИРА

Зира дар моҳҳои май ва июн гул мекунад. Он таъми болаззат ва бӯии хуш дорад. Зирачи ҳамчун доруи иштиҳоовар ва қувватдиҳандаи меъда истифода мешавад.

СУПОРИШ: Калимаҳои ҳамсадои такрордорро ба ҳиссаҳо ҷудо карда нависед.

БУЛБУЛ

Булбул минқори борик, думу болҳои кӯтоҳак, чашмони сиёҳтоб дорад. Вай паррандаи хеле чустучолок аст. Макони булбул гӯшаҳои сабзу хуррам мебошад. Вай дар паноҳи буттаҳо ва чуқурчаҳои замин лона мегузорад. Чор-панҷ дона тухм мемонад.

Дар рӯи олам даҳ намуди булбул маълум аст. Чор намудаш: шоҳбулбул, чаманбулбул, андалеб ва ҳазордастон дар Тоҷикистон вомехӯранд. Манзилу хислати онҳо аз якдигар фарқ доранд.

Шоҳбулбулро соҳили дарёчаҳои кӯҳию дарахтзорон писанд аст. Вай қариб шабу рӯз чаҳ-чаҳ мезанад. Аз ин сабаб бисёриҳо онро дошта, ба қафас андохтан мехоҳанд.

Макони чаманбулбул баландкӯҳҳои арчазор ва нишебиҳои чашмасор аст.

Андалебро аз ҳамчинсонаш ба осонӣ фарқ мекунанд. Ӯ дар гардан нақше дорад. Андалеб лонаашро дар буттазор чунон моҳирона месозад, ки ёфтаниш бисёр мушкил аст. Тухмаш низ ранги заминро дорад.

Тахтапушти ҳазордастон хокистарранги тира буда, ишкамаш нуқрафом аст. Вале дар гулӯяш нақши сафед дорад. Ҳазордастон баландкӯҳҳои сабзу хуррами камдарахтро дӯст медорад.

Булбулҳо асосан ҳашарот, гоҳ-гоҳ меваи буттаҳоро меҳӯранд. Онҳо ба Тоҷикистон баҳорон меоянд ва аввали тирамоҳ барои зимистонгузаронӣ ба Африкаю Арабистон мераванд.

Ислом Абдусаломов

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Кадом намудҳои булбулро медонед?
2. Дар бораи зиндагӣ ва аломатҳои ҳар як намуди булбул нақл кунед.
3. Чаро булбулон дар тирамоҳ кӯч мебаранд?

Машқи 146. Калимаҳоро ба ҳиссаҳо чудо намуда, рӯнавис кунед. Эълон, шӯъла, таъсир, таърих, аъзо, лаълӣ, даъват, маъюс.

НАМУНА: Эъ-лон, ...

САВОЛ: Калимаҳои ҳамсадои "ъ" - дорро чӣ тавр ба ҳиссаҳо ҷудо кардед?

Машқи 147. Калимаҳои зеринро ба ҳиссаҳо ҷудо намуда, рӯнавис кунед.

Мӯътабар, маърӯза, эътибор, истеъдод, маълумот, аълочӣ, истеъмол, мӯътадил, таъин, фаъл.

НАМУНА: Мӯъ-табар, ...

Машқи 148. Бозии "Канӣ, ҳамроҳони ман?". Ба ҳиссаи "маъ" ҷиҷоҳи илова намуда, калимаҳои ҳосилшударо нависед.

Машқи 149. Чистонро рӯнавис кунед.

ЧИСТОН

Як ҷонваре бидидам,
Аҷаб хуш месарояд,
Сари ғунча нишаста,
Шабро саҳар намояд.

ДАРСҲОИ 13 ВА 14

СУҒУР

Суғур дар дашту саҳро, марғзори болои кӯҳ зинда мекунад. Хонааш то 5-6 метр зери замин чуқур буда, гарм нармакак аст.

Пойҳои суғур кӯтоҳу барои заминковӣ мувофиқанд. Баройҳои суғур решаи сершираю серғизои гиёҳхоро канд мехӯрад. Суғур дар айёми тобистон фарбеҳу лаван мешавад ва базӯр роҳ мегардад. Охирҳои тирамоҳ ба хоб зимистонӣ меравад. Хоби суғурҳо бисёр саҳт аст. Ҳангоми хоби зимистониашон мурда ё зинда будани онҳоро муайян кардан душвор мебошад.

Равғани суғур ба бисёр дардҳо давост. Барои ин ҳама сайёдони суғур зиёданд. Душмани ашаддии онҳо одамонан. Аз ин рӯ, суғурҳо ҳангоми чаридан бисёр ҳушёр

эҳтиёткоранд. Якеро посбон таъин мекунанд, то вай аз пайдо шудани душман дигаронро огоҳонад. Посбон “кӯҳӣ-кӯҳӣ” гуён садо мебарорад, яъне “гурезед-гурезед” мегӯяд.

Ҳоло суғурҳо ба муҳофизати мо мӯҳтоҷанд. Зеро шумораашон хеле кам мондааст:

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Суғур дар кучо зиндагӣ мекунад?
2. Тобистон вай бо чӣ кор машғул аст?
3. Дар зимистон хоби суғур чӣ гуна аст?
4. Чаро сайёрони суғур бисёранд? Аз матн ёфта хонед.

Машқи 150. Калимаҳоро ба ҳиссаҳо ҷудо карда, рӯнавис намоед.

Чойник, ҳайкал, айнак, лайлак, рӯймол, сайёд, маймун, ҷуйбор, ғайрат, пайванд.

НАМУНА: Чой-ник, ...

САВОЛ: Калимаҳои ҳамсадои “й” - дорро чӣ тавр ба ҳиссаҳо ҷудо кардед?

Машқи 151. Калимаҳои зеринро ба ҳиссаҳо ҷудо карда, рӯнавис намоед.

Сайёра, майдонча, тайёр, Майсара, райҳон, кайҳон, мӯйсафед, айёр, Қайюм, пойтахт, муайян, найнавоз.

НАМУНА: Сай-ёра, ...

Машқи 152. Бозии “Калимаро номбар бикун!”-ро иҷро кунед. Калимаҳои ҳосилшударо нависед.

МАЙ	_____	Лай _____	_____
	_____	Хай _____	_____
	_____	Ҳай _____	_____
	_____	Ҷай _____	_____

Машқи 153. Аз матни “Суғур” калимаҳои ҳарфи “й” - дорро интиҳоб намуда, ба ҳиссаҳо ҷудо карда нависед.

ТОВУС

Товус дар олами паррандагон дар зебой беҳамтост. Гузаштагон вайро “мурғи биҳишт” номидаанд. Дар зебой товуси наринааш беназир аст. Вай пару боли мунаққашӣ худро кушода, худнамоӣ мекунад. Ҳангоми болкушоӣ садои ба ҳам задани парҳо чун садои зангула ба гӯш мерасад.

Ватани аслии товус бешазорони Ҳиндустон мебошад. Вайро барои зебоияш хонагӣ кардаанд. Гайр аз товуси рангиннақш навъи сафедашро низ ба вуҷуд овардаанд, ки ҳамчунин зебост.

Дар боғи ҳайвоноти шаҳри Душанбе чанд ҷуфт товуси рангинпарубол ва сафед мавҷуд ҳаст. Онҳо ҳар сол 5-6 ҷӯҷа мебароранд. Баъди андак калонтар шудан, товусҷӯҷаҳоро ба истироҳатгоҳҳо мефиристанд, ки боғу бӯстони он ҷоҳоро низ бо зинати хеш шукӯҳ бахшанд.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Чаро товусро “мурғи биҳишт” номидаанд?
2. Ватани аслии товус кучост?
3. Дар боғи ҳайвоноти Душанбе кадом навъҳои товус мавҷуданд?
4. Аз матн се ҷумлаи аввалро рӯнавис кунед. Калимаҳои “товус, паррандагон, зебой”-ро ба ҳиссаҳо ҷудо карда нависед.

ЧИСТОНҲО

1. Чист он лӯъбати писандида
Атласи ранг-ранг пӯшида.
2. Аз кӯҳ баромад ақарангу тақаранг,
Бо ҷомаҳои ҳафтрангу мӯзаҳои сурхранг.

ДАРСИ 16

ИМЛО

3. КАЛИМА

ДАРСҲОИ 17 ВА 18

Машқи 154. Шеърро ифоданок хонед.

МҶҮРЧАЕ ДОНА ЁФТ

Мӯрчае дона ёфт,
Аз таги дӯлона ёфт.
Шод шуду хона бурд,
Дона сари шона бурд.
- Оча, мана, дона! - гуфт,
Донаи идона! - гуфт.
Рӯяки очаш шукуфт,
Гарм бибӯсиду гуфт:
"- Шукр, калонак шудӣ,
Донакашонак шудӣ."

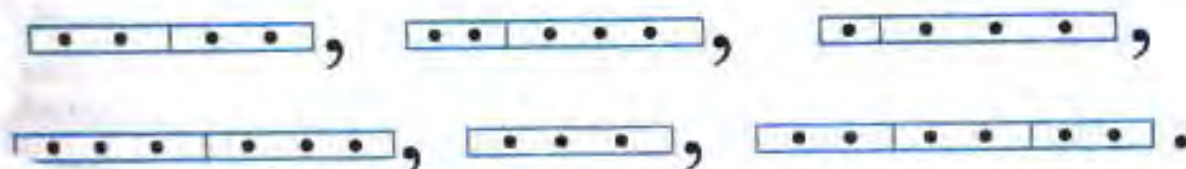

Юсуфҷон Аҳмадзода

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Дар сатри аввал чанд калима ҳаст?
2. Дар сатри дуюм-чӣ?
3. Калимаҳои сатри сеюму чорумро алоҳида-алоҳида хонед.
4. Аз рӯи мазмуни расм ҷумлаҳо нависед.

Машқи 155. Ба хотир биёред ва гӯед, ки калимаҳо аз чиҳо иборатанд. Акнун ба нақшаҳои зер нигариста, калимаҳо фикр карда нависед. Дар вақти навиштан ба ишораи овозҳо (нуқтаҳо) ва ҳиҷо риоя кунед.

Машқи 156. Калимаҳои зеринро ба ҳиссаҳо ҷудо карда рӯнавис намоед.

Мусаффо, аввал, табассум, малла, муддат, маҳалла, паррончак, ҷиддӣ, чаққон, мураккаб, иззат, тааҷҷуб, маҷалла, қиқса.

Намуна: Мусаф-фо, ...

Машқи 157. Аз машқи боло калимаҳо интихоб намуда, ҷумлаҳо тартиб дода, нависед.

ҚОЗИ ЯҚПО

(Афсона)

1

Қоз, мурғобӣ ва қашқалдоқ ҳар рӯз дар соҳили шохоби дарё нишаста, бо ҳамдигар сӯҳбат меоростанд. Онҳо оби лимонро дӯст медоштанд. Бинобар ин ҳар бегоҳ бо навбат оби лимон харида менӯшиданд. Мурғобӣ шишаҳои холиро ҷамъ оварда, ба дӯкони шишақабулкунӣ месупорид.

– Ҳа, мурғобичӯра, магар пулат тамом шудааст, ки шишаҳои холиро ҷамъ мекунӣ? – рӯзе хандида пурсид қашқалдоқ.

– Не, чӯраҷон! – гуфт дар ҷавоб мурғобӣ, – ман савоб гирифтани. Агар инҳоро ҷамъ накунам, ту ба об мепартоӣ, шишаҳо ба санг зада майда-майда мешаванд ва аҷаб не, моҳичаҳо онҳоро бо об фуру баранд. Ғайр аз ин, рӯзи ману ту дар об мегузарад, мумкин ягон вақт худамон ҳам аз шишапора зарар бинем.

– Эҳ, чӯра, – гуфт қашқалдоқ, – ин кори паст аст.

Аз ин гапи қашқалдоқ мурғобӣ қаҳр карду аз назди ӯ рафт.

Дар роҳ ба ӯ қоз вохӯрд. Қоз ба хира будани таби мурғобӣ дар ҳайрат шуда, пурсид.

Ба ту чӣ шуд? Чаро табиат хира?

Мурғобӣ гуфт, ки ӯро қашқалдоқ ранҷонид.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Қоз, мурғобӣ ва қашқалдоқ ҳар бегоҳ дар соҳили дарё барои чӣ ҷамъ мешуданд?

2. Чаро мурғобӣ аз қашқалдоқ ранҷида, аз назди ӯ рафт?

3. **Машқ:** Таҳлили имло.

ДАРСҲОИ 19 ВА 20

2

Онҳо ҳамроҳ боз ба ҷои дӯстдошташон омаданд, якшишай оби лимон нӯшиданд. Ин дафъа қашқалдоқ набуд. Мурғобӣ гапи қашқалдоқро ба ёдаш оварда, шишаҳои холиро ба об партофт.

Ҳаво гарм буд, ҷӯраҳо майли оббозӣ карданд.

Қоз ба зери об шино карда рафт. Ногоҳ оби софи ҷӯй якбора цигарранг шуд, чирроси қоз ба гӯш расид. Мурғобӣ рафиқашро ба соҳил баровард. Пои қозро шишапора бурида буд. Аз ҷои захм хун мебаромад.

Мурғобӣ зуд пои хуншори қозро саҳт баст.

Ин дам аз кучое қашқалдоқ ҳам пайдо шуд. Ҷӯраҳо қози маҷрӯхро ба назди табиб бурданд. Табиб афсӯс хӯрду панҷаҳои маҷрӯҳи пои қозро бурид.

Қоз қариб як моҳ дар хонааш хобид. Мурғобӣ ва қашқалдоқ ба дидани ӯ наомаданд.

Ниҳоят, захми пояш сиҳат шуду худӣ қоз ба ҷустуҷӯи рафиқонаш баромад, то онҳоро ёбад, боз сӯҳбат кунанд.

Аммо мурғобиву қашқалдоқро наёфт. Онҳо дар лаби дарё набуданд...

Қозро дар кадом як соҳили қўй ё дарё бинед, якпоя истода, дӯстони деринаи худ - мурғобӣ ва қашқалдоқро интизорӣ мекашад.

Муҳаммад Субҳон

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Ба қоз чӣ воқеа рӯй дод?
2. Барои чӣ қоз ҳамеша якпоя меистад?
3. Мазмуни афсонаро нақл намоед.

Машқи 158. Гурӯҳи калимаҳои ҳарду сутунро муқоиса кунед.

Калимаҳои ҷудоғона:
Ниҳолҳо, ба, дод,
Музаффар, об.

Калимаҳои алоқаманд:
Музаффар ба ниҳолҳо
об дод.

Машқи 159. Бози "Калимаҳои зинда" аз рӯи ҷумлаи "Ман ба нонвойхона рафтам." Бозиро иҷро карда истода ба саволҳо ҷавоб гардонед.

1. Дар ин ҷумла чанд калима ҳаст?
2. Дар ҷумла калимаҳо чӣ тавр ҷойгир шудаанд?
3. Калимаҳои ҷумларо дар нақша ишора мекунем:

4. Аз иҷрои машқҳои боло ба чӣ хулоса омадед?

Машқи 160. Аз сархати аввали матни афсона ҷумлаи сеюмро рӯнавис кунед. Ҳар як калимаи ин ҷумларо алоҳида-алоҳида хонед.

Машқи 161. Зарбулмасалу мақолҳои зеринро бодикқат хонда, шарҳ диҳед.

1. Дарахт аз реша қувват мегирад, одам аз дӯстӣ.
2. Кӯҳ бо қуллаи баландаш машҳур, одам бо хирадаш.
3. Шутур оҳишта гардад ҳам, дур мебарад.

СУПОРИШ: Зарбулмасал ва мақолҳоро рӯнавис намуда, азёд кунед.

КАБЎТАР

Кабӯтарон роҳшиносанд, аз манзил ба манзил бемалол рафта меоянд. Аз ин сабаб одамон онҳоро дар лаҳзаи зарурӣ ба сифати хаткашон истифода мебаранд.

Дар дунё қариб 300 намуди кабӯтар мавҷуд аст. Дар Тоҷикистон 4 намуди он вомехӯрад. Онҳоро говкабӯтар, кабӯтари нақшин, кабӯтари кӯҳӣ ва кабӯтари ало мегӯянд.

Говкабӯтар дар Тоҷикистони марказӣ бештар паҳн шудааст. Вай моҳи май меояду моҳи сентябр меравад. Зимистонро дар Ҳиндустону Покистон мегузаронад.

Кабӯтари нақшин ба ғайр аз Помир дар ҳамаи қаторкӯҳҳои кишвари мо дучор меояд. Вай паррандаи муқимист.

Кабӯтари кӯҳиро аз рӯи тасмачаи сафеди думаш аз ҳамчунсонаш фарқ кардан осонтар мебошад. Маконаш кӯҳҳои баланд аст. Дар зимистон қисме ба манзилҳои гармтар равад, қисме ба доманакӯҳҳо мефурияд.

Кабӯтари ало бошад, фақат дар Помир зиндагӣ мекунад.

Кабӯтарон паррандагони тезпарвоз буда, бисёр нозуканд. Онҳо аз андак ғаждӣ бемор мешаванд. Аз ин рӯ, кабӯтардорон бояд ҳамеша аз пайи нигоҳубин ва тозагии дӯстони болдори худ бошанд.

Ислом Абдусаломов

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Кабӯтаронро кадом хусусияташон машҳур кардааст?
2. Дар Тоҷикистон кадом намуди кабӯтарон вомехӯранд? Дар бораи ҳар кадоме онҳо нақл намоед.

Машқи 162. Матни зеринро хонед ва дар хотир нигоҳ доред.

КАЛИМАҲО

а) Калимаҳо гуногун мешаванд. Як қисм калимаҳое ҳастанд, ки онҳо асосӣ ва муҳиманд: сулҳ, меҳнат, озодӣ, баробарӣ, бародарӣ, хушбахтӣ, дӯстӣ.

б) Калимаҳои ба мо наздик ва азиз инҳоянд: бародар, додар, хоҳар, амма, тағо, бобо, модаркалон, модар, падар, Ватан.

в) Баъзе калимаҳо меҳрубон ва нозуканд: раҳмат, ташаккур, боракалло, офарин, марҳамат, бемалол бошад, маъзур доред, мебахшед, салом, хайр, то вохӯрӣ.

СУПОРИШ:

1. Бо калимаҳои "сулҳ, модар, Ватан, ташаккур, марҳамат" ҷумла тартиб дода нависед.
2. Калимаи "ташаккур"-ро дар нақша нишон диҳед ва муайян кунед, ки он аз кадом овозҳо иборат аст.

Машқи 163. Сархати охири матни "Кабӯтар"-ро рӯнавис намоед. Гӯед, ки кабӯтар рамзи чиро ифода мекунад.

Машқи 164. Ба ҷои нуқтаҳо калимаҳои мувофиқ гузошта, матнро рӯнавис кунед. Ба зерин ҳарфҳои ҳамсадои ҷумлаи аввал хат кашед.

Ҷамила ҳаштсола... . ӯ дугонаҳояшро ба ... даъват кард.
Фирӯза ба дугонааш ... тақдим намуд. Ҷамила ба ӯ ... гуфт.

Калимаҳо барои истифода: тӯҳфа, меҳмонӣ, ташаккур, шуд.

ДАРСҲОИ 23 ВА 24

ШУКРОНА

Шукри обат,
Шукри хокат,
Шукри шому
Шукри субҳи атрнокат. Бар нигоҳи қуллаҳоят,
Бар суруди чашмаҳоят,
Бар шукӯҳи дашту саҳро,
Пахтазори дилкушоят.

Тоҷикистони азизам,
Модари ҷони азизам. Тоҷикистони азизам,
Модари ҷони азизам.

Шукри дасти пурсаховат,
Шукри ин ҳусну малоҳат,
Шукри ин меҳру садоқат,
Шукри ин бахту саодат.

Тоҷикистони азизам,
Модари ҷони азизам.

Ҳадиса Қурбонова

СУПОРИШ: Сурудро азёд кунед ва сароед.

Машқи 165. Ба калимаҳои зерин савол гузошта, рӯнавис кунед.
Талаба, дафтар, менависад, омад, сар мешавад, кабуд,
шавқовар.

Намуна: Дафтар (чӣ?), ...
Менависад (чӣ кор мекунад?), ...
Кабуд (чӣ хел?), ...

Машқи 166. Аз рӯи нақшаи зер ҷумлаҳо созед.

Намуна: Талаба дар дафтар менависад.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Ин ҷумла аз чанд калима иборат аст?
2. Калимаҳои ҷумларо бо тартиб номбар кунед.
3. Дар ҷумла калимаҳо чӣ тавр навишта шудаанд?

Машқи 167. Аз гурӯҳи калимаҳои ҷудоғона ҷумлаҳо созад ва нависед.

1. Деҳқонон, имсол, ғундоштанд, ҳосили фаровон.
2. Аз, газвор, мебофанд, пахта.
3. Вай, аз, мегиранд, пундонаи, равған.
4. Мекунанд, алов, ғӯзапояшро, одамон.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Ҷумлаи аввал аз чанд калима иборат аст?
2. Калимаҳо дар ҷумла чӣ тавр навишта шудаанд?
3. Ҳиҷоҳои калимаи "ғӯзапоя"-ро номбар кунед.
4. Тарзҳои ба сатри дигар гузаронидани ҳиссаи калимаи "ғӯзапоя"-ро бо хатча нишон дода, нависед.

Машқи 168. Банди охири матни шеъри "Шукрона"-ро рӯнавис кунед ва ба калимаҳо саволҳои мувофиқ гузоред.

ДАР СҲОИ 25 ВА 26

ШАҒОЛ

Ҷуссаи шағол аз ҷуссаи гург хурдтар, ранги баданаш зардчатоб, ғӯшаш васеи даврашакл мебошад. Мисли рӯбоҳ хушбӯро ҳассос аст.

Шағол дар хӯрдан нозунуз надорад. Калтакалосу қурбоққа, мушу моҳӣ, юрмон, ҳатто ҳашаротро дошта меҳӯрад.

Вақти шикори шағол шаб аст. Вай мисли дигар даррандаҳо ҷуфт-ҷуфт ё гурӯҳ-гурӯҳ ба шикор набаромада, тоқа мегардад.

Шағол ҳайвони нафърасон низ мебошад. Муҳитро аз ҳар гуна ифлосиҳо, ҳайвону паррандаҳои бемор, моҳиҳои мурда, хояндаҳои касалиовар тоза мекунад.

САВОЛ:

1. Намуди шағол чӣ гуна аст ва он бештар чиҳо меҳӯрад?
2. Барои чӣ вайро ҳайвони нафърасон мегӯянд?

Машқи 169. Матни зеринро хонед ва нақл намоед.

БАРРАЧА

Амаки Алишер баррачаи сурхмӯйи ҷингила овард. Падар баррачаро ба Фаридун дод. Фаридун бо баррача бозӣ мекунад. Ӯ ба баррачааш алафи тоза медиҳад. Баррача бо Фаридун унс гирифт.

СУПОРИШ: Савол гузошта, калимаҳои ҳар се гурӯҳро рӯнавис кунед.

1. Амак, Алишер, падар, Фаридун, баррача, алаф - **НОМИ ашёю одамон.**
2. Овард, дод, бозӣ мекунад, медиҳад, гирифт - **ҲАРАКАТИ ашёю одамон.**
3. Сурхмӯй, ҷингила, тоза - **АЛОМАТИ ашё.**

Машқи 170. Калимаҳои зеринро аз рӯи саволҳо ба гурӯҳҳо тақсим кунед.

Нилуфар, мерақсад, хушбӯй, сурх, китоб, баромад, баланд, гӯгирд, маъқул шуд, ҷома, пешқадам, хоҳар, меҳрубон, борид, мерӯбад.

кӣ ? чӣ?	чӣ кор мекунад? чӣ кор кард? чӣ шуд?	чӣ хел? кадом?
Нилуфар, ...	мерақсад, ...	хушбӯй, ...

ТАҚСИМИ ПАНИР

(А ф с о н а)

Ду шағол аз хонае як пора панир дуздида, дар тақсим муноқиша карданд. Рӯбоҳе наздашон расиду гуфт:

– Низоъ чӣ лозим? Панирро тақсим карда хӯред!

Шағолҳо гуфтанд:

– Гап дар ҳамин аст, ки баробар тақсим кунем, то ба ҳаққи якдигар зомин нашавем. Аммо наметавонем.

Онгоҳ рӯбоҳ гуфт:

– Ман дар ин байн холисам. Панирро бидиҳед, то тақсим бикунам. Баъд панирро гирифта тақсим кард ва ҳиссаҳоро рӯйи дастонаш гузошта гуфт:

– Ин яке каме вазнинтар аст.

Ва қадре аз он газида хӯрд. Пас боз муқоиса намуду хитоб кард:

– Ҳоло ин яке вазнинтар аст!

Ва қадре аз ҳиссаи вазнинтар газид. Ва ҳамин тартиб гоҳ аз ин ва гоҳ аз он қисмат газида, панирро тамоm кард.

Таҳияи Бахроми Шермуҳаммад

СУПОРИШ: Мазмуни афсонаро нақл намоед.

Машқи 171. Матни зеринро рӯнавис кунед ва ба калимаҳо саволҳои мувофиқ гузоред.

Шағол қурбоққа, муш ва моҳӣ мехӯрад. Вай мисли рӯбоҳ мурғ медуздад. Шағол бештар ба қонварони хурд ҳамла мекунад.

Машқи 172. Бо калимаҳои додашуда ҷумла тартиб диҳед ва нависед.

1. Булбул, хушхон, мебошад, паррандаи.
2. Болҳои кӯтоҳак, чашмони сиёҳтоб, дорад, вай.
3. Дӯст медоранд, кӯҳҳои баланд ва сабзу хуррамро,

4. НОМИ АШЁ

ДАР СҲОИ 27 ВА 28

Машқи 173. Чизҳо ва одамони дар синф бударо номбар кунед ва ба ҳар яки он савол гузоред.

Ҳамаи чизҳое, ки мебинем, ашё мебошанд. Ҳар як чиз ном дорад. Ба ашё (чизҳо) саволи **ЧӢ?** (**ЧИҲО?**) ва ба одамон саволи **КӢ?** (**КИҲО?**) гузошта мешавад.

Машқи 174. Ашё ва одамони дар расм тасвирёфтaro номбар намуда, ба ҳар яки он савол гузошта нависед.

Намуна: Духтар (кӢ?), бачаҳо (киҳо?), буз (чӢ?), китобҳо (чиҳо?).

Машқи 175. Матни зеринро рӯнавис кунед.

Дар назди хонаи мо дарахти калоне ҳаст. Дар шоҳаи он мусича лона дорад. Субҳон ва Мавҷуда ба лона даст намерасонанд.

СУПОРИШ: Номии ашёву одамонро аз рӯи намунаи зер нависед.

ЧӢ? - хона, ...

КӢ? - Субҳон, ...

ДЕКАБР

Даромад моҳи декабр,
Бо зимистон якбора,
Бар тан либоси барфин,
Тугмаҳояш яхпора.

Оби чӯю дарёҳо
Сар то сар ях бастаанд,
Аз болояш медаванд
Мактабхонони хурсанд.

Аз тан бадар кардаанд
Ҷомаи зарринашон,
Ҷомаи нуқраранге,
Пӯшидаанд дарахтон.

Арчаи сабз аз кӯҳсор
Ба водӣ мефарояд,
Дар соли нав назди мо
Меҳмон шуда меояд.

Дар атрофаш бачагон
Ашӯлаҳон мерақсанд,
Падарҳову модарон
Аз кори онҳо хурсанд...

Мирсаид Миршакар

СУПОРИШ: Шеърро хонед ва нишонаҳои зимистонро номбар кунед.

Машқи 176. Бозии "Рақам ва ҳиҷо". Шумо бо ин бозӣ шиносед. Бо рақами 1 ҳиҷои "каф", бо 2 - "ёк", бо 3 - "тар", бо 4 - "даф", бо 5 - "буз"- ро ифода кунед.

$1 + 3 =$

$3 + 5 =$

$4 + 3 =$

$3 + 2 =$

СУПОРИШ: Бо ҳар як калима яктоӣ ҷумла тартиб дода, нависед.

Машқи 177. Банди сеюми матни шеъри "Декабр"-ро рӯнавис кунед ва ба зерини номи ашё хат кашед.